

TODS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

NOIEMBRIE 2000, Nr. 11 (364), anul V (XXXV) • 16 pagini — 4500 lei

PORTULAN

A INVENTA „INVENȚII”

Evenimentele din lumea militară, petrecute în toamna acestui an, mai precis cele legate de ciudata Asociație Națională a militarilor care și-a făcut apariția într-un context cu totul nepotrivit, în preajma alegerilor care, se pare, vor fi într-adevăr hotărâtoare pentru viitorul pe termen lung al României, demisia generalului Chelaru, seful *de facto* al Armatei, demiterile unor înalți ofițeri din M.Ap.N. cât și poziția serviciilor speciale față de Statutul acestei Asociații, toate sunt fenomene care, prin gravitatea și mai ales prin pitorescul lor, aduc aminte de fapte aparținând istoriei trecute, și acest lucru ne lasă nelămuriți.

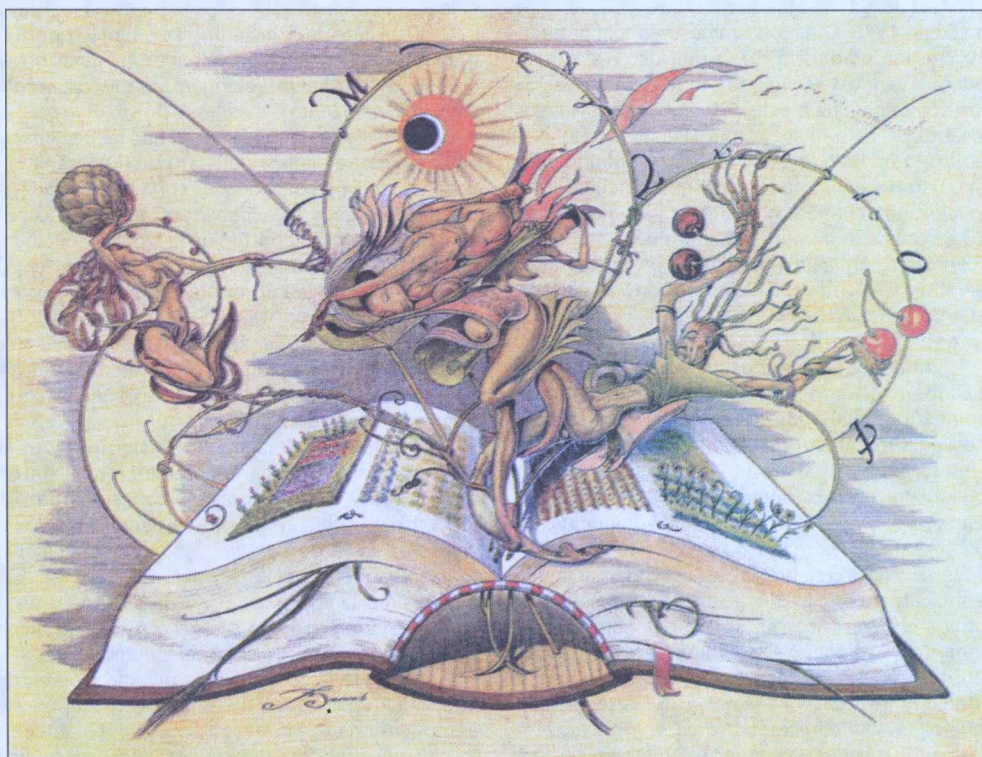
Chiar să nu se fi întâmplat nimic în judecata colectivă românească, chiar să nu fi evoluat concepțiile privind rolul și rolul militarilor în statul modern, democratic, chiar să nu se fi înțeles nimic din evoluția situației geo-strategice, nu din secolul trecut până astăzi, dar măcar de la sfârșitul războiului rece până în prezent? De ce spun acest lucru? Pentru că demisia sefului Armatei Române este legată de câteva declarații bizare, cel puțin, privind amenințări tipice și atipice.

Cât privește amenințările atipice — între care corupția, criminalitatea, Mafia locală și zonală, delincvența bancară — cu siguranță ele nu privesc competențele forțelor armate. Mai degrabă simpla preocupare pentru astfel de probleme, din partea unui militar de rang înalt, deschide discuția privitoare la amestecul cel puțin nepotrivit, dacă nu chiar amenințător, al militarilor în afacerile civile ale societății. Dar să nu credem că ar exista cu adevărat un asemenea pericol pentru România de astăzi, deoarece chiar și pentru soluții extreme de intervenție este nevoie de competență. Cu toată imaginea negativă pe care a avut-o intervenția generalului Pinochet în viața socială a statului Chile, s-a dovedit peste ani că a fost vorba de o intervenție criminală, însă competentă, în soluțiile pe care le-a oferit. Astăzi Chile este pe locul întâi în ceea ce privește creșterea economică (în contextul latino-american). Locul întâi nu se poate deține decât dacă pozezi o anume competență. Competența unui militar se măsoară în rezultate. Rezultatele generalului Pinochet sunt măsurabile și singura sa problemă este aceea a moralității faptelor sale. Istoria și tribunalele oamenilor vor judeca dacă rezultatele au puterea să justifice mijloacele. Dar în nici un caz nu poate fi vorba despre o cautionsare morală pentru ipotetice rezultate viitoare. Tentativa (sau mai bine zis momeala pinochetismului) de a interveni cu instrumentele statului în viața statului seamănă cu legenda lui Frankenstein. De aceea mă voi opri din a mai comenta absurdul evenimentelor militare din România anulului 2000, toamna, înainte de alegeri. Dar de ce am adus acest subiect într-o serie de articole dedicate Dobrogei? Simpu, pentru că generalul Chelaru, seful Armatei Române, în declarațiile sale, s-a referit tocmai la Dobrogea. Dincolo de relativa posibilitate de a interpreta termenul *Dobrogea* ca denumirea unui teritoriu simbolic asupra căruia autoritatea statului român este indiscutabilă, rămâne în sine termenul. Domnul General putea să se refere la Vlasca și Teleorman și nimic nu ar fi fost de înțeles, pentru că ambele nume tin de folclor. Dar Dobrogea? Dobrogea este ceva cu totul special în geografia, istoria și politica României. Dobrogea este ieșirea la mare, este un străvechi teritoriu românesc revenit la patrie în momentul afirmării României ca țară europeană și reprezintă cheia autorității românești în puterile interese europene la care poate participa (Chestiunea Dunării și a Strămtorilor).

Insistența cu care se face referire la o posibilă primădie pentru integritatea statului român dinspre partea sudică nu este decât o metodă comodă pentru ocultarea adevăratelor amenințări tipice.

EUGEN URICARU

continuare în pag. 14

TUDOR BANUS — A citi între vite de vie

toleranță și fair play

Suntem într-un an electoral și totodată într-un moment al dezamăgirilor. Cât de mult a trecut de la acele zile fierbinti în care românii și-au recâștigat libertatea și cât de puțin, cel puțin așa ni se pare, a fost înfăptuit. Batem pasul pe loc, rămânem în urma altora, anii trec și libertatea lipsită de bunăstare ni se pare, pe drept cuvânt, insuficientă.

Dobândirea libertății nu aduce totdeauna și automata împlinire a unor năzuințe. Visurile nu se sunt realizate, și așteptăm, din ce în ce mai dezamăgiți și mai irascibili. Nu ne dăm seama de un adevăr primordial, acela că *numai noi însine suntem responsabili împlinirilor sau neîmplinirilor noastre*. Ne punem, utopic, speranțe în miraculoase ajutoare din afară, uitând că aceste ajutoare sunt îndeobște împrumuturi, care se adună într-o datorie care trebuie înapoiată. Nu înțelegem mai ales că secretul redresării noastre stă, înainte de toate, în propriile noastre forte, *ale tuturor*, în munca, inteligența și realizările noastre. În schimb, ne înfruntăm, ne irosim forțele, refuzăm

conlucrarea și zilele, lunile și anii trec...

Pledez pentru conlucrare, dincolo de partizanatele noastre politice — și ele firești! — în manifestarea noastră ca cetățeni ai acestei țări, ca fii ai unei nații. Lupta între partide nu trebuie nici să fie o „luptă de clasă”, nici să aibă la bază motivațiile și mai ales ambițiile personale ale unor conducători politici. Nu pot concepe, într-o țară, forte politice care să se împotrivescă intereselor naționale ale tuturor. Deosebiriile dintre aceste forte nu pot fi decât „metodologice”. Opticile pot fi diferite în atingerea unor țeluri, dar obiectivele nu pot fi decât comune.

Loviturile „sub centură” sunt detestabile și de obicei ele descalifică pe cel care le dă, poporul în ansamblul său având o extraordinară luciditate în aprecierea adevărilor. În schimb, toleranța în fapte și exprimare nu pot fi decât prețuite, mai ales în vremuri încrâncenate. Recent — și o scriu înainte de a cunoaște rezultatul scrutinului! — am asistat la o înfruntare televizată a principalilor candidați. I-am urmărit cu o deosebită plăcere. Inteligenți, pricepuți, cu răspunsuri spontane, concrete și mai ales — în ciuda câtorva „scăpări de sub control”, repede stăpânite — reușind să susțină un dialog civilizat. Toleranță și fair play, iată ce ne dorim noi cei mulți, alegătorii neangajați politic!

acad. DAN BERINDEI

ÎN CELELALTE PAGINI:

• HENRIETTE YVONNE STAHL • DIMITRIE
STELARU • CONSTANTIN CIOPRAGA • GEORGE
MUNTEAN • VARTAN ARACHELIAN • LUCIAN
VASILIU • ION FAITER • ENACHE PUIU
• NICOLAE ROTUND • DAN PERȘA • VICTOR
STEROM • ȘTEFAN CUCU • PAVEL ȘUȘARĂ
• HORIA ZILIERU • DANIEL CORBU • GHEORGHE
CARUȚIU • STOICA LASCU • SORIN ROȘCA

viețile romanului

Mai deunăzi, la Sinaia, o seamă de romancieri și critici literari au avut prilejul să se aplece asupra ansamblului psiho-somatic al romanului românesc contemporan, riscând diagnosticuri și oferind soluții de terapie recuperatorie. S-au tras cuvenitele semnale de alarmă, constatându-se criza profundă a pacientului, solidar în suferință cu atâtea alte suflete și fenomene ale societății noastre aflate în vesnică tranziție, criză manifestă atât în performanțele lui (problematizarea superficială a marilor teme general-umane, absența cronică a celui fond de cultură personală a autorului, fond posibil generator de revelatoare construcții românești, gravul divorț dintre critică și literatură, cu consecințe păgubitoare în ierarhizările valorice) cât și în receptarea acestuia, obstructionată de ispitele audio-vizualului din prezența eră mediatică; în fine, s-a mai colocviat gălăgios, cu accente confidential-balcanice, despre pe unde umblă romanul nostru și cu cine se mai împerechează el, în condițiile în care, datorită blestemului globalizării, ne trezim, dragă, că trăim tot mai grăbiți pe o planetă din ce în ce mai strâmtă. Un instrumentar științific purtând marca strălucitoare a Apusului răsărit în sfârșit deasupra noastră a fost pus la bătaie pentru a verifica dacă, în măruntaiele pacientului autohton — asadar un soi de haruspicii — se află resturi digerate din modele notorii (prea îndepărtate, prea indiferente sau prea moarte pentru a reclama evidenta raptului) sau numai soia noastră pre și post revoluționară; cu alte cuvinte, dacă suntem, în materie de roman, o colonie europeană sau ne regăsim, cu o identitate consolidată de tradiția romanului interbelic, egali cu cei ce ne înconjoară, capabili să negociem cu ei contracte echitabile de import-export în materie.

Mimăm sau ne sincronizăm *pe bune*? Aceasta e întrebarea cu virtuți de extrapolare la întreaga noastră civilizație.

În ce mă privește, coplesit de standardul ametitor al speculațiilor și interpretărilor estetico-sociologice, de multimea fremătătoare a personalităților-fantomă invocate în sprijinul uneia sau alteia dintre idei, m-am lăsat pradă impulsului de a contempla studentește intervențiile celor mai mulți dintre opinenți. Acestea vor apărea (dacă nu cumva au și apărut în clipa când sunt parcurse rândurile de față) într-o carte albă editată de organizatori, respectiv, *Contemporanul — ideea europeană* și Uniunea Scriitorilor, cu sprijinul masiv al Ministerului Culturii. Cititorul interesat va putea constata că, în pofida unui echipament critic performant, recoltat din laboratoarele rafinate ale Europei, aprecierile au vizat mai mult „ideea” de roman decât romanul însuși, *recte* romanul autohton. Limitate la câteva titluri aflate la îndemână, anume dintre cele vehiculate copios în presa de specialitate, investigația propusă a fi etiologică și funcțională a dedus o imagine pe cât de sumară, pe atât de lacunară a fenomenului românesc contemporan. Nu e vorba aici de exercitarea legitimă a unui act de dreptate, deși nici acesta n-ar fi de ignorat, cât mai degrabă de un imperativ deontologic, al rigorii și acuriei științifice, egale în potență cu citatele și referințele promovate în cadrul colocviului. Nu e pentru

CONSTANTIN NOVAC

continuare în pag. 2

Poate să-ți pară oarecum ciudat faptul că într-un astfel de moment, total neprielnic oricărei inițiative majore, mai ales în plan cultural, câtorva împătimiti de la Pont, avându-l în frunte pe scriitorul Constantin Novac, le-a venit ideea demarării unui proiect cel puțin temerar: înființarea în spațiul dobrogean a unui Muzeu al Literaturii Române. Mai devreme sau mai târziu, s-ar putea ca istoria să consemneze că, acceptând să participe la acest interviu, ai fost primul care ne-ai oferit în mod public sprijinul, numărându-te astfel printre fondatorii unei instituții culturale atât de necesare tinutului dintre Dunăre și Marea Neagră.

De peste un deceniu coordonezi activitatea Muzeului Literaturii Române din Iași. Ce înseamnă, de fapt, un astfel de muzeu, în ce constă importanța lui în actualul context cultural național și european?

• Practic, în Dobrogea există, în imaginația noastră, un muzeu al literaturii, dacă ar fi să ne gândim la argumentul Ovidius Naso, la importanța acestuia în istoria culturală a umanității, continuitatea fiind asigurată, către vremurile noastre, prin secvența creștină semnificativă petrecută pe aceste meleaguri. Înființarea unui Muzeu al Literaturii Române la Constanța este o inițiativă de excepțională însemnătate culturală. Și iată de ce:

La această oră în România există doar două instituții cu acest profil. Reteaua de muzee literare s-a dezvoltat relativ târziu, în pas cu dezvoltarea literaturii române din secolele XIX și XX. Asadar ne situăm într-un context istoric-cultural-muzeal relativ nou. Primul muzeu literar memorial din țară a fost înființat la Iași în anul 1918, în condiții foarte grele, în plin război: este vorba de Bojdeuca lui Ion Creangă. Putem spune că nucleul muzeografiei literare naționale este această „bojdeucă de căsută” din cartierul Ticău, cum îi spunea marele nostru povestitor. În anul 1928 s-a deschis un al doilea muzeu memorial în județul Iași: Casa Vasile Alecsandri de la Mircești. Acestor prime repere de culturalitate muzeală literară li s-au adăugat casele Rebreanu și Cosbuc din județul Bistrița-Năsăud, Memorialul Eminescu de la Ipotești. După al doilea război mondial a fost înființat la București Muzeul Literaturii Române, din inițiativa celebrului Perpessiciu. Între timp s-a înființat și la Chișinău un al treilea muzeu cu acest profil, iar la Cluj există un proiect similar, care poate și trebuie să devină realitate. Posibilul și necesarul muzeu de la Constanța ar împlini un gând mai amplu, așa cum sunt împlinite, jur împrejurul țării, ideile de Teatrul Național și de Biblioteca Universitară. Noi, cei care muncim în acest domeniu, încercăm să ținem aproape noile generații, inclusiv prin manualele școlare alternative, oferind la rândul nostru alternative de instruire, de educație, de culturalitate și de relaxare în sens major.

• Să înțelegem deci că Muzeul Literaturii Române nu este o simplă instituție muzeală, ci un veritabil Centru Cultural cu multiple valente?

• Firește, Muzeul Literaturii nu este o instituție izolată, un obiectiv arheologic picotind în mijlocul pustiei. El colaborează în permanență cu Școala, cu Universitatea, cu Biblioteca și Biserica, cu actorii, muzicienii și artiștii plastici, cu Centrele Culturale internaționale, cu Fundațiile și editurile, cu presa scrisă și audio-vizuală. Aceste muzee teaurizează valori culturale patrimoniale, le conservă și le pun în valoare prin cataloage, ghiduri și albume, însă organizează și manifestări culturale de înaltă tinută (cenacluri și cercuri literare, expoziții, simpozioane, concursuri, recitaluri etc.), editează publicații proprii (amintesc revista *Manuscriptum* a Muzeului Literaturii Române din București și *Dacia Literară*, care a reapărut din 1990 la Iași). Aceste importante instituții culturale își dezvoltă treptat relații cu muzee compatibile din străinătate, organizând schimburi de experiență, schimburi de muzeografi, de valori, de proiecte.

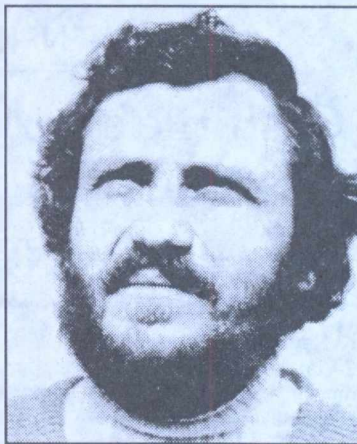
• După 1990 ai vizitat câteva dintre marile muzee ale lumii. Ce ar fi interesant de reținut din vasta experiență a altora? Cu alte cuvinte, cam încotro bate vântul în acest domeniu, la ora actuală?

• O primă observație ar fi aceea că se practică din ce în ce mai mult turismul cultural. Există proiecte majore, pe care țări precum Spania, Italia, Franța le-au constituit în decenii și decenii, astfel încât din acest gen de turism se câștigă astăzi substanțial. Cu timpul, poate că și tinuturile noastre, atât de bogate în valori, în conotații culturale, vor reuși să ofere oaspetilor din ce în ce mai mult. Nu numai imaginile deprimate ale copiilor străzii și ale cersetorilor,

LUCIAN VASILIU,

director al Muzeului Literaturii Române din Iași:

„Înființarea unui Muzeu al Literaturii Române la Constanța este o inițiativă de excepțională însemnătate culturală”

ale bătrânilor abia târându-si umbrele gârbovite, ale clădirilor de patrimoniu căzute în paragină... Mi-as fi dorit să ajung la Casa Goethe, un model de muzeu al literaturii, cu importanță universală. N-am ajuns la Weimar, n-am ajuns nici la lasnaia Poliana, la Muzeul Tolstoi, în schimb am avut sansa de a vizita Gughenheim-ul, la New York, și m-am bucurat văzând la parter invitația pentru senzaționalele expoziții din interior, invitație care începe cu valorile semnate de Brâncuși. La Paris l-am regăsit pe Brâncuși, dar am descoperit și alte numeroase sugestii de interferență culturală româno-franceză și europeană, în general. Am vizitat partea de sud a Chinei, fiind impresionat de maniera în care chinezii, mai ales în ultimii ani, dezvoltă un proiect cultural ambicios, tenace și profund, dedicat minorităților naționale, acolo coexistând peste 20 de etnii. Am vizitat un fel de muzeu al satelor, dedicat tradițiilor, obiceiurilor și credințelor minorităților din China. Se practică un turism cultural foarte dinamic, în muzee lucrează oameni tineri, care cunosc limba engleză și sunt bine puși la punct și cu muzeografia, dar și cu... economia de piață! Există o extraordinară ofertă de suveniruri, de ghiduri și replici ale principalelor exponate, astfel încât muzeele nu numai că fac educație, nu numai că relansează dialogul într-o lume crispată, extremizată, tensionată mai ales politic, dar oferă și ideea unui spațiu în care umanitatea se regăsește în toată profunzimea sa, cu gândul respectării identității celui alt, fiind poate tocmai de aceea și foarte rentabile din punct de vedere economic. Nu întâmplător îți vorbesc despre toate acestea, fiindcă Dobrogea este un remarcabil și deja celebru model de conviețuire armonioasă pentru cele aproape 20 de etnii ale sale... Având în vedere fantasticul potențial de turism cultural al Dobrogei, un Muzeu al Literaturii și rețeaua sa de obiective ar avea asigurată problema vizitatorilor, întregul spațiu redevenind astfel un punct semnificativ pe harta turistică culturală a țării, a sud-estului european.

• China este destul de departe, și la propriu, și la figurat! Apropoiindu-te de ograda noastră, va trebui, fără doar și poate, să pui degetul pe rană, să nominalizezi principalele obstacole care ne separă deocamdată de profitabila normalitate...

• Bine spus, „profitabila normalitate”! Fată de Belgia, spre exemplu, unde Ministerul Culturii a lansat în urmă cu trei decenii un foarte interesant proiect care vizează atragerea, prin cointerese economice, a agenților de turism către valorile de patrimoniu, la noi acest dialog aproape că nu există. Firmele românești de turism și spațiile culturale pe care le avem sunt elemente aflate într-o inexplicabilă izolare. Nu am înțeles încă acest nou tip de solidaritate a unor factori diferiți, dar care pot construi împreună un proiect valid, sobru, profund, tentant și foarte profitabil în dialogul cu cei care ne vizitează. Atât de profitabil, încât în Marea Britanie sunt muzee susținute de stat, care se vizitează gratuit! La Iași, ca să revenim de-a binelea în ogradă, suntem nevoiți să aplicăm o strategie cu o logistică foarte transparentă, dar în cu totul alte condiții. Preturile de intrare la Bojdeuca sau la Casa Dosoftei sunt foarte mici, în ideea de a stimula cât mai mult aflul de vizitatori. Acestia sunt, în principal, elevii, fie că vin de la Constanța, de la Cernăuți sau de la Chișinău. Cum s-ar spune, investim în câștigul de interes, în detrimentul celui economic. Câștigăm în... pierdere! La noi încă nu există pusă în context o legislație adecvată. Încă plătim datoriile celor 50 de ani de legislație a unui partid unic și se pare că ne mai trebuie încă mult timp până vom reuși să promulgăm toate legile minim necesare desfășurării activității în instituțiile culturale, care, în ultimă instanță, gestionează patrimoniul cultural național. Din numeroasele viduri legislative ale prezentului izvorăște această confuzie și improvizație în care existăm! Sunt foarte multe neajunsuri. Avem colegi excepționali, oameni pasionați care, pentru salarii ridice, uneori incerte, trudesco din greu în sectorul culturii patrimoniale naționale. Se străduiesc să vină cu inițiative valoroase, să păstreze legătura cu școlile și universitățile, să stimuleze pe cât posibil pe donatorii de valori. (Sunt puțini bani pentru achiziții, și, în perspectivă, în Dobrogea, vă veți confrunta cu această problemă). Politica statului în această direcție aproape că nu funcționează. Riscăm în continuare ca multe valori ale patrimoniului național să ajungă în colecții particulare din Guadelupa sau Hong Kong! Nu

este rău că aceste valori culturale continuă să ne reprezinte peste tot în lume, dar ar fi bine ca în România să funcționeze o grilă de achiziții rezonabilă, care să permită instituțiilor culturale abilitate să adune, să conserve și să pună în valoare cât mai bine lucrurile care privesc identitatea noastră.

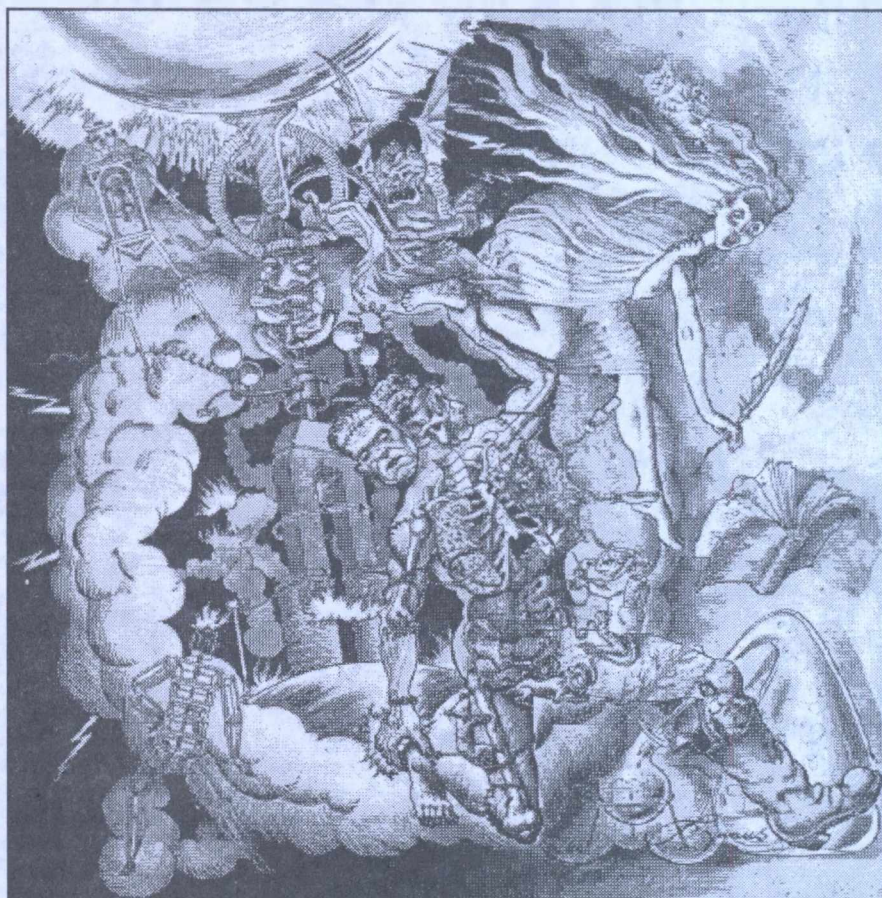
• Ce reprezintă astăzi, în noua sa formulă, Muzeul Literaturii Române din Iași? Ținând cont de toate avatarurile acestor vremuri tulburi, ceea ce ați înfăptuit aici este cu adevărat remarcabil...

• În anul 1980, fiind transferat de la Biblioteca Universității „Gheorghe Asachi” la Muzeul Literaturii, am acceptat ideea de a deveni muzeograf literar, beneficiind de sprijinul unor oameni minunați, al unor desăvârșiți profesioniști. Îmi amintesc aici pe Dumitru Vacariu, Constantin Liviu Rusu, Constantin Parascan, Ion Arhip. În 1990 am acceptat să preiau instituția într-o formulă nouă. Ca atare, am conceput un proiect managerial pe termen scurt, care a devenit astăzi proiect pe termen lung, pentru că nici eu, nici echipa, nu dorim să cedăm până nu vom realiza obiectivele propuse. Dar să revin. În 1990, cu acceptul ministrului Culturii, care era pe atunci Andrei Plesu, a fost refondat Muzeul Literaturii Române din Iași. El exista, dar aparținea unei structuri foarte complicate (era un complex muzeal care detinea peste 20 de muzee cu profile diferite: istorie, artă, etnografie, politehnică, literatură etc.). Primul pas a fost autonomizarea rețelei de muzee literare, care cuprinde acum 12 unități, dar în perspectivă va administra și Casa Duliu Zamfirescu. Am reușit să reedităm „Dacia Literară”, revista noastră de imagine. Cu sprijinul Ministerului Culturii, al Primăriei și Consiliului Județean Iași, am finalizat restaurarea Casei Vasile Alecsandri de la Mircești și a Casei Constantin Negruzzi, fiind în fază de finalizare restaurarea sediului nostru, Casele Pogor, într-o formulă modernă de Centru Cultural cu multiple disponibilități: expoziție, librărie, spații pentru conferințe, cenaclu literar, expoziții de artă plastică, restaurant, cafenea literară, spații de cazare. Structura actuală de personal cuprinde gardieni publici, îngrijitori, supraveghetori și muzeografi. Acestia din urmă sunt, în majoritate membri ai Uniunii Scriitorilor din România: Stefan Oprea, Carmelia Leonte, Vasilian Dobos, Daniel Corbu, Ion Chiriac, Ion Tăranu, Mirela Cană, Indira Spataru, Ioana Cosereanu, Constantin Parascan. Ei conferă prestigiu instituției noastre, colaborează cu revistele *Dacia Literară*, *Convorbiri Literare*, *Tomis*, *Luceafărul* etc., fac parte din juri literare naționale, ne reprezintă în țară și în străinătate.

• Cum crezi că am putea demara un proiect similar la Constanța?

• Inițiativa voastră este foarte generoasă. Eu, împreună cu întreaga echipă ieseană, vă vom susține până la capăt. Dobrogea oferă prin ea însăși ideea de turism cultural. Un Muzeu al Literaturii Române la Constanța ar da și mai multă prestanță și identitate spațiului dobrogean. Primul gest al Consiliului Local al Municipiului Constanța ar fi acela de a identifica și de a vă pune la dispoziție o clădire de patrimoniu, adecvată viitoarei instituții, o clădire care să aibă și o oarecare patină a vremii. Din start va trebui să vă „bateti”, și autoritățile locale să înțeleagă și să vă sustină în realizarea acestui proiect de mare importanță culturală națională, care va fi și în favoarea acestora, ca imagine, și în favoarea Constanței, ca viitor important centru cultural sud-est european. Vor fi necesare, apoi, o schemă de funcționare, o expoziție, un circuit muzeal. Acolo poate să cofiinteze și revista „Tomis”, ca revistă de imagine a spațiului cultural dobrogean. Viitoarea instituție va atrage prieteni de peste tot, va iniția simpozioane, conferințe, colocvii, expoziții, se va transforma într-un veritabil Centru Cultural cu specific dobrogean. Se poate porni cu o schemă minimă de funcționare. Patrimoniul se va putea dezvolta în timp, prin donații și achiziții. Sunt conștienți că toți scriitorii români importanți sunt legați, într-un fel sau altul, de acest spațiu fabulos, deci vor răspunde pozitiv inițiativei voastre. Acest patrimoniu, odată constituit, va deveni o carte de vizită a Constanței, un reper de culturalitate, verticalitate și spiritualitate de cea mai bună substanță. Nu numai noi, ieseții, vom fi alături de voi, nu numai scriitorii și artiștii de tot soiul. Sunt conștienți că și Direcția „Muzee și Colecții” din cadrul Ministerului Culturii vă va ajuta. Primul pas este însă condiționat de apetența pentru cultură a autorităților locale, de modul în care acestea vor înțelege extraordinara importanță în timp a inițiativei voastre.

interviu realizat de
SORIN ROSCA

• Căderea în progres

HENRIETTE YVONNE STAHL:

„Gesturile exterioare se demodează, dispar, mor, dar efortul omului de a se căuta pe sine e permanent valabil”

toti”. Romanul are două părți: prima e apărută în 1924, iar cealaltă, după 1960. Tot așa am căutat, prin întâmplările prezentate, să iasă la iveală importanta sensului de proprietate.

• *Cum vi se pare astăzi literatura pe care ati scris-o? Ați făcut vreodată concesii?*

• Mă întreb ce cred despre literatura mea? După aproape saizeci de ani, de la apariție, văzând că e se publică și se citește, încep să cred că am talent. În tot cazul, îmi voi face datoria până voi putea să scriu încă. N-am făcut concesii nimănui și niciodată nu m-a oprit cenzura, am beneficiat de bunăvoința cenzurii totdeauna.

Romanele mele se citesc și se cer pentru că sunt, cu tot dramatismul exagerat, destul de tonice, nu au nimic morbid, chiar când descriu moartea. Nu m-au trecut niciodată la clasici si sunt multumită. Acum, apărând în „Biblioteca pentru toti”, voi fi citită și în școli, iar asta mă bucură.

• *Am observat că aveți un mod particular de-a percepe realitatea. Acordați un spațiu suficient jocului fanteziei, bipolarității realitate-ficțiune.*

• Foarte rar vorbesc despre cărțile mele, iar privitor la persoana mea chiar deloc. Însă e tot atât de adevărat că pe masa de lucru se află **Realitatea iluziei**. Am predat **Drum de foc**. Acțiunea se petrece în 1946 (frământarea epocii care se schimbă).

Realitatea iluziei este un eseu, de asemenea cu problematică socială. Cred că ai ceva intuiție. Atmosfera din anumite perioade petrecute de literatura noastră și de oamenii ei merită așa ceva.

• *Care să fie secretul harului trecerii dincolo de privirea oamenilor?*

• O ființă umană e un întreg, nu e pe bucățele. Oamenii din roman pot fi și oamenii de pe stradă, dar alesi, cu probleme sufletești. Eu îi văd, discut în permanentă cu personajele. Dar și acestea păstrează totdeauna ceva în cutele sufletului. Nu vor să ajungă tocmai la celălalt capăt al ființei.

• *Pe când vom găsi în librării o carte memorialistică?*

• Nu am acceptat să-mi scriu memoriile. Memoriile mele sunt cărțile, ele sunt esența vieții mele.

• *Dar cartea, la care scriitorul tine atât de mult, încât amână mereu scrierea ei?*

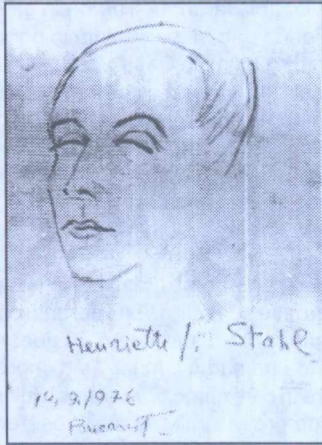
• Nu cred în așa-zisa „carte a scriitorului”. Pentru mine toate cărțile sunt de aceeași importanță. Nici nu vreau să le judec, nu mă privește. Le-am scris.

• *Ati cunoscut-o bine pe D-na Maria Dima, pictorită adoptată de tinutul euxin. Din câte știu, aveți în ea o prietenă adevărată și sinceră, care a realizat câteva portrete de-a dumneavoastră și copertă la romanele pe care le-ati scris? Si mai știu că aveți un principiu foarte important...*

• Da! Căreș-ar traduce-n cuvinte astfel: „Nu accepta niciodată lângă tine oameni care te-ar putea micșora,

care te-ar trage înapoi. Nu folosește nici lor, iar tie nici atât. Cu Maria e altceva... Suntem prietene, dar mi-au plăcut foarte mult portretele și copertele. Altfel, nu le-as fi acceptat. Pictura ei rămâne interesantă și modernă.

• *Am întâlnit la dumneavoastră pagini unde trăiești o senzație îndoielnică, as numi-o suprasenzorială, primează extazul, așa zisa „răpire”. Dar pretutindeni*

te-nțâmpină o discreție, împinsă până la „camuflare”. Mă gândesc la Între zi și noapte. Aveți motive temeinice să plonjați, uneori, în absurd.

• *Da! Între zi și noapte. Steaua robilor e o denumire poetică, metafizică. Eroii se supun pasiunii lor. Cred în ea și o urmăresc. E firesc să fie și ei urmăriti.*

• *Scrieți versuri...*

• Am scris și poezie. Am un volum: **Orizont, linie severă**, cu fotografie, apărut la Editura „Eminescu”, în 1970. A apărut și în Franta. Cu portret de Maria Dima. „Orizontul mărilor / Linie severă / Te-asteaptă etern / Împlinirea oricărei plăceri”.

Dar nu asta e puterea mea. Forta mea este în construcție.

• *Cât credit acordați adevărului în literatură?*

• Nu contează adevărul în literatură. Cât de mult corespund personajele unei anume realități. Ele trebuie să adune realități complexe, cât mai complexe. Lucrul acesta cred că este menționat, mai pe larg, în volumul de **Interviuri** publicat de Dorin Tudoran.

• *Cum vi se par propriile cărți citite după un anume timp? Ați renunțat la ceva ori ați mai adăuga, la retipărirea lor?*

• Nu citesc nimic din ce-am scris. Nu umblu la cenacluri ca să citesc fragmente. Nu mi se par importante. E ca si cum ai lua un tablou și ai tăia 10 cm din el.

interviu realizat în 1979 de

ION FAITER

masificării informației în termeni generici, slujite de mijloace performante de reproducere, se văd însă antrenate într-un conflict de interese cu autorul acesteia care-și vede astfel diminuată piața ofertei nemijlocite. Altfel spus, așa numita „copie privată”, practică în institutiile publice — școli, biblioteci etc. — e acceptată de legiuitor în condițiile în care scapă oricărui control, afectează tirajele cărților, ia de la gura autorului și de la cea a editorului deopotrivă. Multiplicată prin simplul oficiu al împrumutului public sau prin reprografie, cartea rămâne nevândută în librării, cu consecințe în diminuarea veniturilor celor care-i dau viață. O remunerare compensatorie de tip pausal, evaluată la cinci procente, dedusă din pretul copiatoarelor importate, este prevăzută de legea noastră, sumele rezultate intrând în veniturile Societăților de gestiune colectivă și de aici — prin distribuție cu pretenții de echitate, în casierile Asociațiilor de edituri. Firește, situația vizează nu numai cartea ci și alte domenii de creație precum cel al muzicii, audiovizualului sau cinematografiei. Rămânând însă în limitele demonstrației propuse, nu se poate să nu remarci că respectiva reparatie materială nu se exercită direct asupra obiectului purtător de dreptul la proprietate intelectuală; ea nu depășește cadrul instituțional invocat mai sus, autorul rămânând în continuare mai mult sau mai puțin mofuz. Legea noastră neglijează ideea remuneratiei pentru dreptul de închiriere (împrumut) dovădind încă o dată că, la noi acasă, spiritul colectivist se arată în continuare superior individualității creatoare. În lumea comunității europene în care năzuim să ne câștigăm locul și rolul cuvenit, dreptul la recompensă morală și materială pentru munca prestată în raport cu volumul și gradul ei de rafinament, si-a găsit deja un cadru juridic corespunzător, înscriindu-se necondiționat între drepturile fundamentale ale omului.

CONSTANTIN NOVAC

Henriette Yvonne se naște pe 9 ianuarie 1900, în St. Avald (Lorena). Ajunge în România un an mai târziu, devenind cetățean al acestei țări. În 1902 vede lumina zilei Henri H. Stahl, viitorul sociolog de prestigiu, critic și esist.

Debutează în limba franceză (1920) cu proză scurtă, apoi, în română prin romanul **Voica**, apreciat de G.Ibrăileanu și N.Iorga. După absolvirea Conservatorului Dramatic (1921-1925) desfășoară o intensă activitate scriitoricească — romane: **Voica**; **Între zi și noapte**; **Marea bucurie**; **Fratele meu**, **omul**; **Pontiful**; **Lena**, fata lui Anghel Mărgărit; **Steaua robilor**; **Drum de foc**; nuvele: **Mătușa Matilda**; **Nu mă călca pe umbră**; versuri: **Orizont**, **linie severă**; memorialistică: **Realitatea iluziei** (nepublicat).

S-a bucurat de aprecierea multor personalități culturale din vremea sa: Panait Istrati, P.Perpessicius, Ion Vinea (îi stă alături timp de 14 ani), M.Sebastian. De asemenea, este răsplătită cu premii literare de către Societatea Scriitorilor Români și „Femina Vacaresco”. Unele cărți au fost traduse în limba franceză: **Voica** (trad. Iosif Igrioseanu), **Între zi și noapte**, **Horizon**, **ligne sévère**. **Mătușa Matilda** (la Varșovia), **Le témoin de l'éternité**. La rândul ei, face traduceri din: Eugène Sue, Marcel Brion, André Maurois, John Galsworthy, Emily Brontë, Rabindranath Tagore, Shikibu Murasaki.

Moare la 24 mai 1983.

Proza (**Mătușa Matilda**, **Steaua robilor**, **Între zi și noapte**, **chiar Marea bucurie**) *probează o încărcătură socială; sondaje adânci în psihologia diferitelor categorii umane pot fi întâlnite la tot pasul. Starea de război duce personajele în trăiri limită, structura proprie sufletului feminin dezvăluindu-si ipostazele, altădată atât de ascunse. Mai târziu, la retipărirea romanului Fratele meu, omul* (1965), *de factură citadină, găsim aceeași preocupare. Poate fi considerată o coordonată a creației dumneavoastră?*

• **Marea bucurie** exprimă omul prin gesturi si privire. Maria e o ființă foarte tânără, care se caută pe sine și poate să aibă defectuini în căutare. Am vrut să arăt că importante nu sunt întâmplările, ci conștiinta lăuntrică a omului. Si în **Lena**, **fata lui Anghel Mărgărit** (1977) e acelasi lucru. O aprigă luptă pentru a ieși o claritate a conștiinței, scop al vietii. Dacă ne marginim la întâmplări, nu am făcut nimic, nu am realizat nimic.

Gesturile exterioare se demodează, dispar, mor, dar efortul omului de a se căuta pe sine e permanent valabil. Nu îmi place să fiu moralistă, dar caut, în ceea ce scriu, să dau elementele care să te facă să gândești. După cum se pare că actualitatea poate fi redată nu prin descrierea a ceva nou, ci prin psihologia eroilor, nu prin întâmplări. Dostoievski nu întotdeauna s-a ocupat de social, dar paginile lui, eforturile lui sunt toate sociale, descriind conștiinta oamenilor din acea epocă.

În romanul **Între zi și noapte** (1971), de pildă, cred că importante nu sunt faptele, ci climatul care prevesteste revoluția. Oamenii de acolo sunt putrezi, deci, neviabili.

Talentul scrie ceea ce scrie. Ei (scriitorii n.n.) scriu ca o meserie. Literatura modernă, oricum, nu presupune a descrie neapărat un tractor.

• *Să aflăm ceva despre Voica, publicat mai întâi în „Viata Românească”, la recomandarea lui Garabet Ibrăileanu, apoi, ca volum (1929), îmbogățind proza rurală. Determinări de natură economică motivează, prin gravitatea lor, reacții fundamentale petrecute în zonele închise ale ființei.*

• **Voica** urmează să apară în „Biblioteca pentru

Încercăm să formulăm aici câteva precizări pentru uzul consumatorului și mai ales al producătorului de cultură scrisă. Problema dreptului de autor în România, desi veche, istoricește, rămâne deschisă deliberărilor. În prezent dispunem de o lege în speță relativ concordantă cu legile internationale (8/1997) în măsura în care formulează obiective și mijloace eficiente de protecție a proprietății intelectuale. Integrarea României în comunitatea europeană presupune, printre altele, edificarea pe cale instituțională și educativă (și, în ultimă instanță, coercitivă) a acelei mentalități conform căreia produsul intelectual este cel puțin la fel de valoros precum bunul material (și acesta fiind în fond tot o idee încorporată) cu consecințe juridice în sfera proprietății obștești sau private. Principiul amar al colectivismului indus sistematic în creierele noastre est-europene a dus la nivelarea valorilor prin descurajarea performanței individuale și implicit la anonimizarea purtătorilor focului sacru al inspirației și înțelepciunii. Revoluția mult năzuită de români nu poate ocoli acest domeniu și de altfel nici nu-l ocolește. În spiritul legii mai sus amintite, funcționează un organism guvernamental (O.R.D.A. — Oficiul Român al Drepturilor de Autor) menit să vegheze asupra acestei vaste (și miscătoare) proprietăți naționale. În virtutea acelorasi ratiuni sănatoase au apărut noi instituti de profil care se ocupă programatic cu apărarea drepturilor de autor și cu repartizarea echitabilă a venitului obținut din aceste drepturi; printre institutiile respective se numără și Fondul Literar, organism de gestiune colectivă cu autonomie juridică, apărător al termenului generic de *autor* — creator de texte *fiction* sau *non-fiction*, academice sau profane, beletristice sau tehnice. Era firesc ca, în această campanie de reasezare spirituală cu nimic mai prejos decât celelalte menite să aducă România la standardele Occidentului, să fim receptivi la fenomenul european în materie; ultimele reglementări adoptate în 1996 la

dacă m-aș fi aruncat în Sena...

Recunosc că am întâmpinat cu scepticism principial cartea de **Convorbiri cu Emil Cioran** a lui Ion Deaconescu, apărută la editura craioveană „Europa”, în chiar anul curent, desi ele avuseseră loc în 1988: *quid novis*? De vină fusese mai mult ca sigur inflația cioranologică și cioranofilia din ultima vreme ce transformase ecartelările cu parfum parizian stilistic fanat și tristete cosmică, definitivă, ale unui etern muribund - în remix neconvincător, pasteurizat și fad pentru snobi, altminteri mirosind încă din fasă a rapidă și temeinică descompunere. Zicala despre răsucitul în mormânt nu mi se părea deloc, în contextul și la momentul dat, o exagerare, și nici chiar prefata superinteligentă a lui George Astalos nu-mi putea nicicum garanta că nu voi fi dezamăgit de reîntâlnirea cu acela care, după ce îmi marcaseră iremediabil adolescența, consimțise să moară, vorba lui Goethe, cu câteva zile înaintea descinderii mele la Paris. (Între credință și între tăgadă, despre Cioran nu se poate scrie altfel decât cu patimă, chiar cu neîmpăcată și riguroasă ură: din fericire, aveam să fiu contrazis punct cu punct și de această dată, cedând cu prisosință, iar și iar, farmecului său deleter.)

Pe numai cincizeci de pagini, iscodirile provocatoare ale autorului craiovean dezvăluie un Cioran neschimbat și totuși altfel, urmând ca într-un blestem acelasi parcurs biobibliografic și totuși contestându-l statornic și subtil în momentele sale articulatorii atacate de reumatismul desertăciunii. Siluindu-și memoria, obligând-o la acte infidele despre trecut, Cioran operează o întoarcere în timp sinonimă cu trădarea, evocând rând pe rând extazul negativ sau glorioasa epuizare insomniacă - în fond o formă specială de luciditate - din Sibiul fatal al (ne)anșei tineretii sale, când decepția vieții și fascinația morții erau concomitente scufundării transparente în bezna propriilor instincte indistincte, iar dezastrul îl consolida pentru toată viața în voluptatea persecuției și în extazul gratuității; vitriolul nostalgiei indiscutabile a locurilor în care și-a petrecut copilăria (exprimată în ultimă instanță lingvistică drept *dor*), ca și a unui trecut posibil în care ar fi fost cioban, gropar, cârciumar sau pădurar (pentru frivolitatea meseriei, preferând pierderea derutantă în nestatornicia anonimatului); apoi studentia bucuresteană cu euforia mișcării naționaliste de atunci care viza contestarea, dovedită iluzorie și inutilă, a istoriei, și în fond emanciparea României printr-o nouă spiritualitate; apoi scufundarea în mrejele ratării și ale provizoratului falimentar într-un Paris definitiv, pentru un avorton al existenței, prin generoasă ofertă a unei ratări glorioase; apoi continua sabotare a unui Dumnezeu plictisit și imun la dezertările și visele neîmplinite ale omului (în afară de muzică, nici Dumnezeu nu mai contează), neautentic în pretenții și fără caracter, teoria negatiei și realizarea în simulacre ale nefericirii, lecțiile de engleză cu o englezoaică ne bună și reînvățarea limbii române, trotuarul fragmentarismului, femeile de stradă și premiul Rivarol, orgoliul și aroganța de a fi un nimeni sau dramatismul zadarnic din a fi străin în Paris, delirul reacionar provocat iar și iar de o divinitate excentrică, echivocă și falimentară, contagioasă și nestatornică (în nimeni), simplă toxină a ființei și a cărei vecinătate decepționantă o acceptă; apoi inaptitudinea desăvârșită pentru desăvârșire, refuzul cetățeniei franceze (*tot un exilat as fi rămas în labirintul singurătăților mele*), tragedia intraductibilității lui Eminescu și grotescul Evangheliei în franceză, fascinația muzicii care îți oferă iluzia de a spera, de a nesocoti neantul. Ca și reflecții despre probleme politice altminteri foarte actuale, cum ar fi întreținerea imaginii României, comparată cu propaganda ungurească, sau imaginea și evoluția probabilă a altor popoare. Un Cioran fascinant ca întotdeauna, de (re)citit cu sufletul la gură.

MĂDĂLIN ROȘIORU

bună dimineața, vietnam!

În colecția „Poeti români definitivi” (Editura „Călușu”, Deva, 1999) trimite în librării cartea de poeme: **Bună dimineața, Vietnam!** a poetului prolific Traian T. Cosovei. Este — după cum îmi dau seama — a cincisprezecea apariție editorială după debutul întâmpinat cu volumul **Ninsoare electrică** (Ed. „Cartea Românească”, 1979), fără a mai adăuga și antologia colectivă **Aer cu diamante** împreună cu Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Ion Stratan și Tudor Jebeleanu (Ed. Litera, 1982).

Volumul de care ne ocupăm are în loc de prefată câteva considerente semnate de un alt mare scriitor — coleg și prieten — din careul **Luft mit Diamanten** — Cosovei, Iaru și Stratan — Mircea Cărtărescu, relevându-ne „o poezie care stagnează ca un gaz mai greu decât aerul, un parfum uleios prin care, uneori, străbate surpriza proaspătă a mirosului de mentă. Traian scrie de fapt vesnic o singură poezie, așa cum același motiv se repetă, cu anume iregularități, într-un covor persienesc.”

Cred că mai exactă trimitere la poezia lui Cosovei, nici nu se putea... Și cine altul ar fi putut să scrie mai bine în chiar desfășurarea ei imediată, dacă nu acest diac al spiritului care este el însuși poet... Mircea Cărtărescu a înțeles că scriitorii autentici trebuie să fie căutați acolo unde se exprimă plenar: în operă. De nu-i poți afla acolo, nu merită să-i cauți nicăieri altundeva. Pentru că, oriunde aiurea ar fi să fie, neîntemeiați în operă, nu pot fi decât nelocul lor.

În cadențe de largă respirație precum în poemul american, Traian T. Cosovei, într-o limbă de toate zilele, dar, (totuși) aleasă, magistrală, fără să se simtă vreun efort în acest sens, pare a fi (și este) un mare maestru. M-am convins că este așa citind și recitind cele două volume de poeme apărute anul trecut: **Lumină de la frigider** (parcă smuls din titlul **Lumină de la foc** de Ion Stratan) și **Bună dimineața, Vietnam**, primite de la autor cu autograf.

Traian T. Cosovei, un Ion Caraion întârziat, e în stare să înalte „îmnuri” semenilor săi ca pentru el însuși. „Tribună de cale prelungă, ferată / unde urla difuzorul sălii de asteptare sângele meu / din roată dintată / și trenul acela, orient, care nu mai trecea / și marea care nu-si mai adoarme corăbiile în săli de clasă a treia / bărbatul neras și femeia — cobză de glasuri căzută pe gânduri / Puteai să mă citești printre sine de tren, rânduri / și din rigolă-n rigolă. / Adevărată e numai calea aceasta de fier / adevărat numai acarul dintre jeg și aureolă.” (p. 61).

O proslăvire — dacă putem spune așa — fără mari stridente, a firii, a existenței în miraculosul ei fascinant.

Citind acest volum, descifrezi un principiu „muzical” în ritmul înălțimilor și o poezie a geometriei în ansamblul scriiturii cu mâna genială și duhul iscoditor. Sunt destule poeme aici în care autorul nu se contractă retrăgându-se în sine ca într-un ecou al inimii, ci surprinde viața într-un flux al materiei vii proliferând. „A venit vremea să-mi adun singurătatea ca pe o mică sumă de bani / A venit vremea să-mi termin poemul... / Strigătele s-au isprăvit, marile ploii sunt și ele pe sfârșite. / Departe, peste oceane de sticlă / cascada genunchilor tăi se sparge de stânci. / Acum va trebui să-mi termin și eu poemul / ca să pot să trăiesc / va trebui să-l închei ca pe o veche uniformă militară. / Voi închide usa, voi scrie pe ziduri cu sânge de miel, / dăre groase de var voi trage pe garduri / îmi voi unge trupul cu grăsime de urs, / mă voi bălăi groaznic.” (p. 37).

Traian T. Cosovei transformă în imagini tot ce atinge, cuvintele ascultându-l, tot ce rosteste devine vers.

Conștient de forța de expresie a cuvântului (cuvântul e o mașină infernală) cum ar spune Ion Caraion, Traian înțelege să-si pună poezia în slujba antiinertiei, încredintat că propriile-i nelinistii sunt de preferat ca rodnică stare de spirit reflexivă, față de existența vegetativă, mecanică, superflua.

VICTOR STEROM

PORTRETE LITERARE

ION ROȘIORU

Retras în străvechiul Carsium, pe malul Danubiului, unde îi învăță pe discipolii săi limba lui Voltaire, Ion Roșioru te impresionează în mod plăcut prin discreția, modestia și marea lui delicatețe sufletească. Dar scriitorul nu a rămas doar un magistrul într-un prăfuit orașel dobrogean, supus micilor tabieturi provinciale, ci a devenit o prezentă activă în viața literară românească. El și-a luat în serios meseria scrisului, cea de „pălmas al condeiului” — după propria-i expresie — reușind să se impună, în spațiul pontic și nu numai, ca poet, prozator, cronicar literar, eseist, fiind un statornic colaborator al revistei *Tomis* și al periodicelor literare *Convorbiri literare*, *Lucașul*, *Steaua*, *Tribuna*, *Dacia literară* ș.a. A publicat, până în prezent, volumele: **La tărnuț grânelor**. Versuri — 1988; **Îngeri indecisi**. Roman — 1995; **Pur**. Versuri — 1998; **Casa de la tară**. Haiku — 1998.

Romanul **Îngeri indecisi** este un veritabil *love story*, prozatorul-poet urmărind avaturile unei iubiri romantice dintre un student filolog (George Răileanu) și o tânără directoare de școală rurală (Fanela). Ion Roșioru explorează, din interiorul meseriei sale, lumea dascălilor, cohorta de suplinitori, cu discuțiile de pe coridoarele Inspectoratului Școlar etc. Viața colectivității rurale se confundă cu viața școlii, clădirea acesteia nefiind folosită numai pentru instruirea elevilor, ci și pentru petreceri, nunti, baluri aparent demodate, la care se adună toată „lumea bună” din sat. Ion Roșioru este un admirabil cunoscător al vieții rustice, descriind cu mână sigură un ceremonial neschimbat de secole: căratul apei de la fântână cu cobilita, aducerea vinului din beci, întoarcerea tatălui de la coasă, țesălarea boilor în grajd. Autorul dovedește un acut simț olfactiv, descriind miresmele satului: „Venea un miros de grădină, de rouă căzută pe frunza răscoaptă de piersic și de floare de fân / ... / Întra în grajd, da o pală de fân boilor și mai zăbovea printre ei, țesându-i sau curățindu-le asternutul, de fapt făcându-si de lucru până când simtea că aerul tare cu iz puternic de bălegar i-a pătruns în nări” (p. 15). Acest simț olfactiv — de care vorbește chiar autorul — este transferat, în alte pasaje, în domeniul erotic: „Avea oare cineva dreptul să-i rănească literalmente simțul olfactiv în care parfumul de piersică pănguită al trupului Fanei mai stăruia încă?” (p. 25). De cele mai multe ori scenele de dragoste sunt descrise printr-un limbaj metaforic, poetic, deosebit de sugestiv. Iată un fragment: „Întunericul, oroarea de umezeală și de frig, și mai ales ura, luau, la Fanela, forma unor nestăvilite efluvii erotice, cărora George le răspundea cu nesăbuită disperare, reușind pe moment să se iluzioneze că-n rugul clipel de voluptate ar arunca și trunchiurile scorburoase și foscând de gânganii ale singurătății viitoare” (p. 50-51).

Un alt plan de desfășurare a discursului romanesc este cel al vieții studentesti din Capitală. Prozatorul surprinde, cu nostalgie și umor, scene din viața de student căminist a lui George Răileanu. Interesantă este această enumerare de bucate și de licori bahice, revărsate parcă dintr-un „corn al abundentei”, aduse la începutul anului, în geamantane, de căministi: „Păsări fripte, de la porumbel până la curcan, tuică de Argeș și de Buzău,

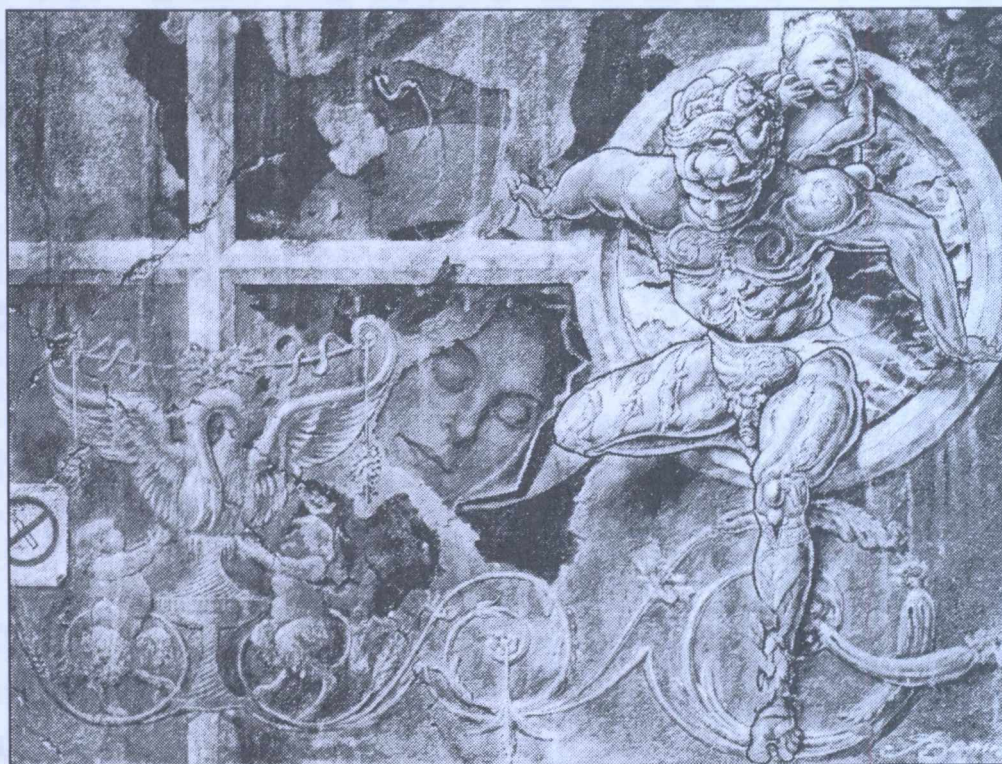
mere și scoruse de Vrancea, vin de Pietroasa, Valea Călugărească, Niculitel sau Murfatlar și, bineînțeles nelipsiti colaci ai feciorului popii din Râșcăietii, Stelu Alifantele, pâinea la test adusă de Stanamarin de la Piatra, strugurii lui Bache de la Bucov și câte altele” (p. 22).

Fuga „timpului care nu se mai întoarce” (acel vergilian *irreparabile tempus*) este vizualizată admirabil de autorul romanului: „În jurul lui, timpul se prăvălea cu vuiet de cascadă în trecut, clipele zdrobindu-se ca niște grăunte între pietrele uriașe ale unei mori pe care nimeni n-o mai putea opri” (p. 25). Ion Roșioru exclamă parcă, precum François Villon, evocând „zăpezile copilăriei”: *Mais où sont les neiges d'antan?*: „De mic, George asociase lumina din geamuri cu căldura primitoare dinăuntru / ... / Zăpada era și ea mult mai bogată, așa cum sunt poate toate zăpezile copilăriei” (p. 127). În roman există, de fapt, numeroase rememorări de tip proustian, memoria involuntară a autorului îmbinându-se însă cu memoria voluntară: „George își amintea ca prin vis ziua când unchiul Mattei trăsese prima talpă și cum mesterii se grăbiseră s-o fixeze pe niste pietre care urmau apoi să devină zid. Apoi amintirile se rupeau brusc și casa reintra în ele în zorii unei zile de iunie” (p. 30). Ion Roșioru devine un adevărat teoretician al actului de rememorare, de retrăire a vieții, creația literară ajungând să se confunde, la un moment dat, cu acest continuu proces de regresie în timp. Personajul principal devine, ca de obicei, un *alter ego* al autorului: „Dacă există oameni condamnați să-si retrăiască viața, aceștia cu siguranță sunt romancierii ce-si transpun cu încăpătănare destinul într-al unui personaj ce le seamănă lei”. Constatăm că în roman există numeroase elemente autobiografice destul de transparente, așa că autorul ar putea exclama, parafrazându-l pe Gustave Flaubert: *Monsieur Răileanu c'est moi!*

Roșioru pare un *poeta doctus*, care nu-si uită zestrea culturală atunci când compune versuri. Scriind, la început, „în dulcele stil clasic”, în manieră tradiționalistă, poetul adoptă treptat un ton ironic, parodic, antisentimental. Poezia devine un aparent joc (*poesis-lusus*). Unul dintre poeme este intitulat chiar *Poem ludic*, rezultând din asociații bizare, insolite, din teribilisme verbale: „să vin călare pe un Cirus / să ai fată de mine-o somn / în plus eventual în minus / să râzi să nu mă mai întorn / s-aduni gândaci de Colorado / să-mi fie iarnă de ce faci / să fierb cafeaua să-mi zici „Ad-o!” / s-o torni pe gât la vârcolaci / să bat cărări și telegrame / să-liau de gât pe iconar / să dai poruncă să-ți înham / singurătatea la docar / să răd că n-am avut dreptate / să plângi că ai avut-o tu / la partajarea de păcate / să-l cer pe da să-l vrei pe nu / să fie-o seară mov să rădă / în pumni copilul indecis / s-apară brusc mireasa hădă / să-l cheme dinspre paradis / s-admitem verde că preaplinul / răspântiei tu / eu s-a dus / să spargi un verb să-mi vând destinul / pe-un loc de veci într-un Larousse!”. Dar, cu toate că a crescut la școala marilor maestri Villon și Rimbaud, Roșioru nu este totuși un poet livresc, aservit modelelor sale. Din celebra baladă a lui François Villon — *Ballade des dames du temps jadis* — include un vers într-un poem al său, parafrazându-l însă, parodiindu-l: „Crezând c-ajung la tainice izvoare / mă las purtat de-un gând ce, diafan, / a dezmințire-n minte îmi răsare / c-ar fi pierit zăpezile d'antan! / ... / Si ninge iar și pulpele subțiri / ale Ilonkai, strânse-n cisme zvelte, / prind să-mi mijească-n ochi de amintiri / sporindu-se ca plaurii prin delte!” (*Poem*). Incursiunea în trecut, plecarea *à la recherche du temps perdu* se face în chip deosebit de sugestiv: „Închipuiri piatra de sub roată / i-o scot în pantă și cobor prin timp / până acolo unde pe-o zăpadă / de flăcări, tânăr, pot să mă mai plimb!”. Locuind de mulți ani pe ruinele unei cetăți romane, autorul explorează, la modul poetic, și lumea inscripțiilor funerare antice, abordând, într-un chip original, drama imposibilității întâlnirii unor ființe care trăiesc în milenii diferite: „Numele ei / pe o piatră tombală romană / să doarmă cioplit / semn al destinului că / n-o să ne întâlnim niciodată” (*Mic poem pedagogic*).

Citind romanul și poemele lui Ion Roșioru ai senzația reconfortantă că Dobrogea nu este deloc atât de săracă în talente literare pe cât se spune...

STEFAN CUCU

Scriitorul Romulus Decebal, zis Romy, a avut o noapte proastă. Zece ore s-a chinuit să astearnă pe hârtie măcar o singură frază, dar ea nu s-a lăsat ademenită nici în ruptul capului. Drept pentru care Romy a fumat în draci, adică un pachet de Mărăsești, și a băut cam un litru de cafea. Revărsarea zorilor l-a găsit, ba, s-ar putea spune, chiar l-a surprins, întepenit la birou, în halat și în papuci de casă, mângâind cu degetele desfăcute albul imaculat al colii de hârtie tip Letea. Pletele lui ușor încăruntite pe la tâmpile erau răvășite ca după o crâncenă încăierare și îi cădeau grele peste umeri, peste față și peste ochi. Aranjându-si-le reflex, cu o mișcare scurtă, și-a eliberat privirea și a observat că geamurile încep să se lumineze. După care și-a mai aprins o țigară, a mai sorbit cu lehamite o gură de zătsis-a dus să deschidă fereastra. Uite, bre, băga-mi-as picioru', stă să se crăcăneze de zi, s-a gândit el cu voce tare, și eu am mai pierdut o prețioasă noapte de creație. Nici n-a apucat să-si ducă gândul până la capăt, că a fost întrerupt brusc de târâitul strident al soneriei. Iar au venit tigăncile după haine vechi, tu-le-n cur pe mă-sa cu cine le-ncurajează, și-a mai zis el, că astea-s mai ale dracu decât irebul. Și a pornit cu pasi hotărâți să le alunge. A răsucit cheia cu mișcări încete, aproape fără vlagă, a apăsă pe clantă și a deschis usa cu oarecare precauție. În cadrul ei a apărut un bărbat înalt, bine legat, așa, ca la treizeci și cinci de ani, cu fata cam ponosită, îmbrăcat într-o scurtă kaki și în blugi. Țista ori e nebun, ori e critic literar, i-a fulgerat prin minte lui Romy, tocmai în clipa în care străinul a schitat un salut cazon și i-a spus răspicat:

— Am venit.

— Ai venit? Ai cam venit, asta văd și eu, că doar n-am orbul gănilor, dar cu cine am onoarea dacă nu te superi, și de unde să te iau?

— Păi, vorba lui Sorescu, a spus străinul, ia-mă și tu de guler, că doar n-ai vrea să spui că nu mă cunoști?!

— Ba chiar asta as vrea să spun, amice, nu te cunosc. Chiar nu te cunosc!

— S-o mizerlești? l-a întrebat străinul și l-a privit așa, într-o parte, cu colțul gurii ușor alungit către ureche.

— Să, a răspuns Romy.

— Și nu mă inviti măcar în casă pentru clarificare? Mă tii, așa, la ușă, ca pe-un gunoier?

— Ba, dacă asta se cere, te invit, poftim în casă, desigur, dar vreau să văd ce-am avea noi de clarificat.

Străinul a intrat, s-a trântit pe un fotoliu și fără cea mai mică sfială și-a aruncat picioarele pe masă. După ce și-a pipăit de câteva ori buzunarul de la piept, a scos cu două degete un Kent, l-a aprins cu o gratie ostentativă și în timp ce arunca primele rotocoale de fum spre tavan a spus:

— Si zi așa, dom'le, nu mă cunoști!

Măi fir-as al dracu' ce ne mai pierdem noi ținerea asta de minte...

— Zău? Ar trebui? E obligatoriu?

— Zău, ar cam trebui și e obligatoriu!

— Păi cum așa? În definitiv, cine dracu este tu?

— Păi sunt chiar eu, sunt Virgil, bre, Virgil în carne și oase.

— A, esti Virgil? l-auzi dom'le! Care Virgil, Virgil și mai cum? a întrebat Romy cu o voce joasă și cu un calm desăvârșit. Și de când, mă rog frumos, am devenit noi așa de apropiați de-mi pui acum bocancii-n farfurie?

— Virgil Codrună, a spus străinul privind-l pe Romy piezis, rodul tău din primul volum al viitoarei trilogii *Nostalgia mării*. Si nu te mai uita așa la mine că mă deochi.

Țista e vreun nebun, și-a zis Romy, și dacă n-a scăpat din balamuc, atunci sigur a tăiat-o de la mitică. E clar că mi-a citit romanul, care, între noi fie vorba, e cam singuratic în secolul ăsta, și acum are vedenii sau..., cine stie, poate că e chiar victimă unui transfer de personalitate. Apoi, cu voce tare:

— Asa, deci, esti Virgil. Codrună care va să zică. Ce surpriză dom'le, ce miracol vreau să zic, m-ai omorât, tinere, asta-i. Ai putea să-mi dai totuși câteva date despre tine, ca să-mi fie mai clar..., când te-ai născut, de pildă! Aud?

— Păi în cei patru ani în care ai scris romanul, uite acolo, pe biroul ăla m-am născut. Doamne ce vremuri, ce mai venea la tine platinata aia cu câte mari și eu asteptam ca prostu' să-mi mai pui un ochi, o ureche sau un picior, să-mi dai și mie, acolo, niste trăsături de caracter, câteva repere de personalitate, dar tu nimic, te zvârcoleai cu ea în pat, pe fotolii și pe dusemea, până sugea, nimfomana dracului, toată vloga din tine. Noroc cu rescrierea, dar și cu redactorul de carte, că dacă mă lăsa la prima formă cred că acum

PAVEL ȘUȘARĂ

Mesagerul lui Ulise

veneam în cărucior sau, ce zic eu, mai al naibii, mă aducea careva în eprubetă.

Limpede, a diagnosticat scurt Romy, parafrenie, autism cu manifestări delirante. Toate astea le stie de pe la vecini, că-si făceau nenorociti gaură în zid să-mi pândească fiecare mișcare, să-mi inventarieze amantele, să-mi înregistreze toate gemetele și suspinele. Porcii! Îi dau acum un telefon lui Romilă, poate mă scuteste de flacăul ăsta și se face și el cu un material didactic a-ntăia. Și iar cu voce tare:

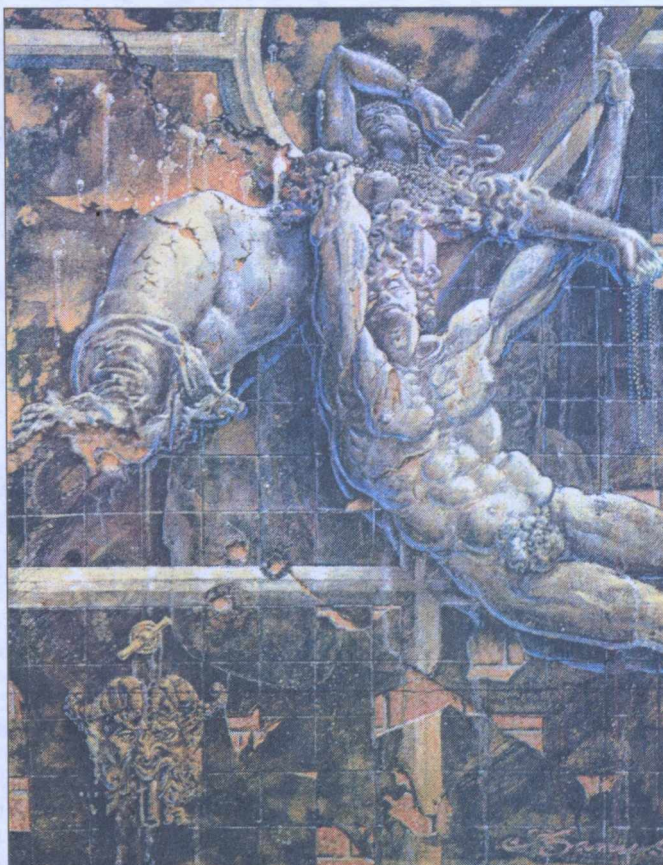
— Mm-da, cred că acum încep să înțeleg... Stii..., în felul tău, ai o anumită logică, o anumită continuitate în idei și în discurs, ca să nu zic chiar o capacitate ingenioasă de a-ti sistematiza delirul! Cred însă că esti un tip cam singuratic, tinere, că îți repugnă lumea asta sălbatică și simți, din când în când, nevoia..., cum să-ti spun..., să te izolezi,

— Ascultă, dom'le, a continuat Virgil pe același ton, literatura e creație, mă-nțelegi ce vreau eu să spun, nu e act sexual și ea e singura formă de naștere care nu presupune vreo mamă, nu stii dacă am fost suficient de clar?

Asta cam așa e, a recunoscut în gând Romy, aici îi dau perfectă dreptate, sigur că da, în literatură, în muzică, în artă, nu se pune problema creației în termeni fiziologici, dar eu am scris deja despre asta demult, în eseul *Imaculata concepție în creația artistică*. Ideile circulă, asta e, ajung la un moment dat bunuri comune, folclor, ale nimănui, ca pietrele caldarâmului.

— Dar tatăl dumitale mai trăiește, cu ce se ocupă și cum îl cheamă? a întrebat Romy, de data aceasta cu voce tare.

— Asta-i bună, a izbucnit Virgil în hohote de râs, într-un râs nechezat și nervos, Romulus.

• Legături primejdioase (detaliu)

să trăiești adâncit, nu-i așa, în propriul tău univers...? În ce relații esti, de pildă, cu cei apropiați, cu părintii tăi sau, mai exact, cum te împaci cu mama?

— Eu n-am mamă, a răspuns Virgil sec și a mai aruncat în aer un rotocol de fum. Dar unde dracu' e bibeloul ăla penibil pe care îl țineai acolo, lângă cutia aia cu creioane pe care nu le folosești niciodată, ti l-a sutit vreuna din pipitele tale? Oricum, era urât ca limba rusă și mi se făcuse chiar și mie greață de el.

Sărmanul, s-a înduioșat Romy, e orfan. Si din nou cu glas tare:

— A murit demult?

— Cine să moară?

— Cum cine, mama dumitale, Dumnezeu s-o odihnească..., da ce vrei să zici cu bibeloul ăla...? De unde stii tu, adică, ce bibelouri...

— Hai, lasă ipocriziile și sentimentalismele de doi bani, i-a răspuns Virgil iritat, doar stii că pe mine m-a născut tata și că n-am avut niciodată o mamă.

E nebun de legat, și-a spus Romy în sinea lui, numai de n-ar avea accese de violență, că la cât e de malac nu-l opresc nici cu bulldozerul. Da de unde mă-sa-n cur stie el de bibelouri... auzi..., lângă cutii..., dacă are vreun speraciu, pungasul, si intră aici, în lipsa mea, ca la gară? Își face de cap... nemernicul, poate mi-aduce și curve!

Romulus Decebal, cum dracu să-l cheme? Si după toate aparentele trăiește, încă mai trăiește ca să fii riguros. Dar eu îți tot spun chestia asta cam de vreun ceas și văd că încă nu ne-am lămurit. O fi al meu, s-a gândit Romy, încercând să detașeze câteva momente mai importante din tinerețea lui tumultuoasă și lăcomă.

— Dar eu nu am copii, amice, nu sunt însurat, nici n-am fost vreodată și, dacă tii mortis să ți-o spun, nici n-am de gând s-o fac. Iar cele câteva legături mai serioase n-au avut nici o consecință în sensul acesta, de asta te asigur eu. Si cum îți permiti dumneata acum, un necunoscut și un impostor, să-mi vii cu asemenea bazaconii? Iar faptul că prin munca mea din fiecare noapte, că stau peste hârtia asta până-mi bătăie capul și-mi cad ochii-n gură, am dobândit o oarecare faimă și mi-am creat o anumită situație, nu-i îndreptătește pe escroci să-mi toarne mie tot felul de baliverne și de povești absurde. N-ai vrea să te trec cumva și în testament, ai? Spune-o pe sleau, fii bărbat până la capăt, bulangiu!

— Țista-i cuvântul, a răspuns Virgil cu o voce repezită și s-a ridicat brusc în picioare. Ai pus exact punctul pe l. Adică pe T! Tes-ta-men-tul... Tes-ta-men-tul...

Apoi de aici nu se mai poate relata nimic limpede. Personajele se pierd într-o ceață deasă și cade peste ele, chiar dacă suntem în zorii zilei,

un fel de amurg. Cert e că în chiar după amiaza aceleeeasi zile, un redactor al cunoscutei reviste literare *Columna* l-a găsit pe scriitorul Romulus Decebal, zis Romy, mort în camera lui de lucru. Prăbust lângă bibliotecă, fără papuci și cu halatul răvășit, părea surprins într-un moment de agitație și de încordare. La tâmpla stângă avea o rană rotundă și vinetie, poate urma unei puternice lovituri. Alături de capul defunctului zăcea masivul său volum *Nostalgia mării*. Căutând pe birou o agendă sau o carte de telefoane, redactorul a descoperit, prinsă sub greutatea scrumierei ticsită de chistocuri, o filă de hârtie format A4 acoperită cu un scris lăbărtat, nervos și cu rândurile descendente. După toate aparentele era o pagină de manuscris care urma după altele pentru că textul începea cu o liniuță de dialog. A început să citească, făcând eforturi mari de a descifra scrisul acela nervos și dezordonat:

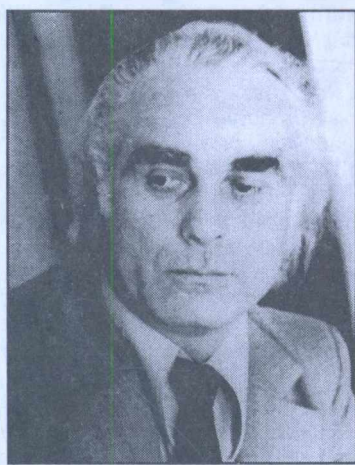
— Ah, ce specie imposibilă, nevrednică și măcinată de vanitate sunteți voi, scriitorii. Câtă ipocrizie și cât cinism vă bălteste în suflete. Ți-e frică, frunză în vânt, găză scârboasă ce ești, că-ți scot acum pe nas viața ta falsă și destrăbălată pentru a te stoarcă de parale? Sărmană digestie bipedă, biată materie umblătoare! N-am venit să-ti cer bani, bătrâne, nici să mă treci în testament și nici să-ti văd figura aia de ploscă pletoasă. Am venit să-mi iau ce-i al meu, înțelegi, să-mi dobândesc libertatea și dreptul la o existență fără constrângerile astea căcicioase. Să nu mai depind de voința ta rahitică și de imaginația ta chinuită, schematică și lenesă. Cu ce drept m-ai obligat tu, metabolism zgomotos ce ești, să exist doar așa, ca un capriciu al insomniilor tale și ca o alternativă lasă la neant? Mi-ai dat o oarecare identitate, mi-ai construit o fizionomie morală și chiar o anumită prezență socială și tocmai acum, când credeam că totul intră într-un anumit firesc, m-ai aruncat sub ochii lacomi ai milioanelor de oameni dornici de întâmplări pe care ei înșiși nu le pot avea din lipsă de curaj și chiar din pricina lenei lor incurabile de a trăi. Ai făcut din mine un cobai, un sobolan flocăit pe care conștiințele false își experimentează, clipă de clipă, esecul. Mi se fac zilnic autopsii, sunt răsucit pe toate fetele, analizat sub lupă și sub microscop și asta numai ca să abat cititorul de la obligația elementară de a se privi cu atenție pe sine, de la acea inspecție interioară care i-ar dezvălui toată mizeria și inutilitatea în care se zbate un fluture cufurit, răstignit pe banda de zepelin. Creez false eroisme și acord paliative lasității, excit orgolii și provoc orgasme domnișoarelor de pension, asta fac, crai de cavouri ce ești. Nu-ti ajungea, nefericite, viața ta oricum fără nici o importanță în absolut, de te-ai mai opintit să mă scoți și pe mine din uterul și din placenta virtualității, până la urmă din unica realitate adevărată. Si acum, după ce m-ai abandonat în bratele bovarismelor de tot felul, te prefaci că nu mă mai recunoști, că nu stii cine sunt, că n-ai auzit niciodată de mine, că cine-i tata, că ce mai face mama, că dracu să te ia! Trăim în lumi paralele, bătrâne, și cred că îți dai și tu seama, oricât de dobitoc ai fi, că am început să ne parazităm reciproc. Asa că n-am venit să mă treci în testament, sau nu în cel la care te gândești tu, ci să stabilim condițiile suprematiei, să vedem care pe care, ce reprezintă tu și pe cine reprezintă eu. Eu îi reprezintă pe Ulise, pe Don Quijote, pe Hans Castorp, pe Raskolnikov și pe atâția alții, al căror adevăr este dincolo de starea civilă și de argumentele fiziologice, iar tu, labă tristă, reprezintă o specie torpilată de vanitate și isterizată de spaima morții și de obsesiile puterii. De aceea tu trebuie să dispari. Chiar acum, pentru că ești inutil, bătrâne, inutil ca un vierme pârșos și stupid...

La revedere pe lumea cealaltă,

Virgil Codrună

la uite-al dracu mos, Dumnezeu să-l odihnească, și-a zis în sine redactorul de la importanta revistă literară, după ce a terminat de citit, parcă a avut o presimțire. Cred că asta e din *Nostalgia mării* vol. II și o vom da ca inedită în numărul următor. Prima postumă, bietul de el!

A împăturit apoi cu multă grijă coala de hârtie și după ce a îndesat-o zdravăn în buzunar a sunat la poliție și la redacție. Comisia de anchetă a făcut vreo câteva săptămâni cercetări amănunțite și a ajuns la concluzia că lovitura a fost accidentală. Cartea a căzut de pe raftul de sus al bibliotecii în capul scriitorului, în timp ce acesta scotocea printr-un sertar. În cinstea dispărutului s-au păstrat momente de pioasă reculegere, s-au rostit toasturi și toate publicațiile importante au scris necroloage foarte reușite, dintre care câteva de-a dreptul emotionante.

HORIA ZILIERU

straniul paradis

Et nulle épreuve du temps? numai mansarda
o ghilotină teascu si testoasa
(ca topograful / ghid către Thalassa)
patentul fierăstrăul halebarda

o trapă viziera si cuirasa.
Le-am mostenit venind în avangarda
de crâncenă orgie vorbind sarda
înscrisă-n zodiac: tabula rasa.

Ca-n pântecul balenei fumigenă
ambră si turbă scoatem. Filodormă
dăm cerului tranzitia și greva

de cultu virginis. Transmit o genă
jucând secundul rol: vestala formă /
implantul coastei lui Adam în Eva.

lacrimosa și cantorul

Spre orga neagră cobora o față
strivind corola rozelor nesterse
de plânsul lumânării. (Reci averse
refuză catedrala ancorată

cu note false). Măinile adverse
elan de cantor tânăr își desfășoară
și-o cer în apa Lethe scufundată
până la gât. Temutele traverse

se întrerup. Schintila dansatoare
îi cade în orbita lui nocturnă
ca tunetul compact al suferinței.

Pierzând imaginea ispita-l doare
cutia milelor de gât i-atârână
și funia îi bate-n nervi arginții.

lumânare

Sicriile au înghețat în cupă
răgazul alb si febra polifonă.
Amprente sub pleoapa grea intonă
un fel de telegramă-fulger după

deshidratarea ghearei de grifonă.
Frumoasa mea esti goală? Într-o lupă
cu ceruri suprapuse se destupă
prădarea mănăstire... o afonă
și tângia ieslei sfinte magii Pruncul
preablândul boul aburind adâncul
din carnea ta ca vinul fiert suavă.

Sub poduri de icoane în sudoare
eu schimb proporția între epavă
și sexul lumânării migratoare.

naufragiu

Bem posedati de ger ca geomantii
(magi / vrăjitori) sfidând uzura sortii.
Ah! gheara leului și vinul morții
când cratere dezamorsau versantii

și lava sângera. (Doar tie dor ti-i
de Sacré-Coeur proorocită Frantii).
În trupuri s-a întunecat. Amantii
inundă galerii. Pe stâlpii portii

printre penati si lari respiră cranii.
Văd dublul meu cum trandafiri împlântă
sporind după seism acele stranii

frânghii de-amor. Privește marea groapă

și-nchide cercul. Nu auzi cum sapă
incizia de clopote de nuntă?

vis / röntgen

Femeii în post / ludica ftizie
sacristia i-ai tălmăcit o vară
prin cratere cu lavă solidară
oculte turle. (Epoca târzie

a crinului imperial). Amară
betia senzuală întârzie
perfuzia (cum proza-n poezie
devoră timbrul / gama coboară

bufonului afon). Domnul Erasm e
cu foarfeca pe masă? Funii-spasme-
o leagănă amonte și aval:

„permets que je sois (ah!) ta putain”.
Aurolacii săni răsăriteni
dau replici sterpe sfântului graal.

adam și eva

Pe dealuri clasice salcâmii iată
ca flotele saline într-n comă:
eu... tigrul și ea... mistica palomă
— un gramofon pe fonica fregată —

vâslind absurd spre sudica Sodomă.
Mireasma mierei arde și îmbată
pudoarea inertia. Carnea beată
o bandajăm cu plăgi dintr-o pleromă

a raiului pierdut. Limbaje mute
mormântul alb ni-l tălmăcesc severe
la lumânări aseptice să-l mute

sub pomu-aceleeeși perechi-hymere
cu sufletul și corpul. Care gâde
cenusa castității-n urnă rade?

icoană

Înmiresmat e gerul. Aud zborul
de îngeri în lumina lăcrimată.
Sub desfrunzirea smirnei ochiul cată
o roză ieslea și împlânzitorul.

Se-apeacă magii.Fetele deodată
versetele asudă și izvorul
mirării se mărește numai norul
o cruce fixă duce-însângera.

Născutu-S-a cu ea? Alt chin veghează
din piscul singuratic? Cât va pierde
în asteptarea golgothei? O rază

își alăptează sânii și suspină.
Dar râde Pruncul. Luminele inerte
în respirarea sfântă iau lumină.

pasărea neagră

(ultimul poem romantic)

poetului Lucian Vasiliu

La o oră târzie din noapte pe când tocmai
încetaser lucrul
la „Tratatul despre lasitatea lumii de la origini
până în prezent” și urmăream pe internet
cele mai negre stiri
când tocmai aflasem că în Costa Rica
criminalitatea printre elefanții albi crescuse
îngrijorător
că un bărbat aprins de viol a siluit nouă femei
într-o singură zi undeva prin Canare
și mafiele au sechestrat din nou copilul
miliardarului Hababis că lucrurile printesei Diana
se vând prin talciocuri umbroase
că la Hollywood lui Shakespeare i se pune pe
cap

o cenușă postmodernistă înecăcioasă
acră și grea ca un tren de soldați
că niste omuleți verzi prietenii ai omului
participanți la podul de flori intergalactic
au mai ocupat trei insule în Pacific
auzii un zgomot venind prin fereastra deschisă
un zgomot prelung și macabru ca de OZN-uri
nervoase

îmi dezlipii ochii de la multicolorul ecran internet
și văzu orbitorul lumină cum vijelioasă
îmi intră în cameră
apoi o rafală de aripi îngheată încăperea
lăsându-mă încremenit în barocul meu scaun
plusat
și deasupra semineului un corb princiar
se-azază

privindu-mă fix.
Ca-ntr-o filmică scenă parcă treceam prin
coridoare

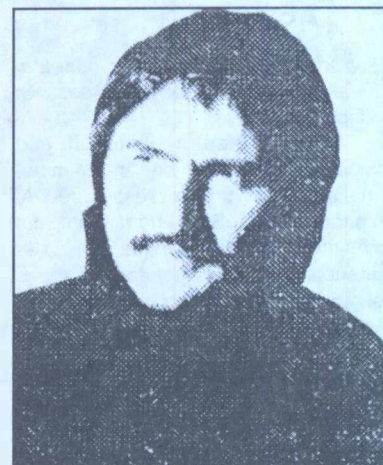
de spaimă
decorticam clipe ratate într-un labirint părăsit
dar eu nemiscat în scaun priveam deasupra
semineului englezesc unde se-asezase strania
imperială pasăre neagră.

Sufletul: niste zgură acolo și el gudurat la
picioare
„Esti Corbul lui Poe — îndrăznii să vorbesc
aproape
în șoaptă — prin urmare aripile tale sfârșituri
anuntă.

Spune-mi, de ce-ai venit corb apocaliptic
misteriosule Corb?”

Dar el stătea neclintit privindu-mă fix.

„Stiu că vei spune acum *Nevermore* — rostii
apăsător —
atâta poți spune incultule Corb cobe voajeră

DANIEL CORBU

o stiu de la Poe. Dar de ce m-ai ales
chiar pe mine despicând un secol cu aripa
neagră?”

Dar Corbul stătea neclintit privindu-mă fix.

„Hai spune corb alegoric cobe a veacurilor
poticnite-n visare esti Viata esti Moartea esti
înfățișarea Ruinei?”

„THAKATIMUNU SIPEDI”
slobozi din ciocul regal pasărea neagră
„THAKATIMUNU SIPEDI” se răspândi peste
tot în camera

tristă precum fiorul rece al morții.

„Spune-mi pasăre ocultă oricine ai fi
această vorbă ciudată ce-nseamnă?”

Dar Corbul rosti triumful: „*THA-KA-TI-MU-
NU SI-PE-DI*”

„Din nou te întreb majestuosule Corb
Thakitimunu Sipedi
ce-nseamnă și de ce schimbat-ai odată cu
veacul
acel misterios „Nevermore”? Și de ce pe
mine m-ai ales
din cei multi lăsându-mă pustiu ca după
devastatoare betii?

Dar Corbul răspunde fixându-mă cu
privirea-i sticloasă:
„THAKATIMUNU SIPEDI”

„Si acum încotro enigmaticule Corb
când mi-ai turnat negreala misterului în suflet
ca pe-un absint blestemat? Mai stii ceva
despre Poe,
cel mort într-un sant nu mult după ce i-ai
dăruit

straniul cuvânt „Nevermore”?
Și acum încotro? Spre Unde? Spre Când?”

Răspunse Corbul privindu-mă fix:
„THAKATIMUNU SIPEDI”

Deschisei Dictionarul cel mare la T si la S, la
P si la ancestralul

discutabilul Z al vechilor regi
să nu pierd sensul ca Poe altădată
înainte de-a dispărea strania apocaliptica
pasăre

neagră:
„Zopedi” = groapa timpului, „*To axion esti*”,
„*Ghnoti Seauton*”,
„Katimoris” = floarea sinucigasă, „Katimos” =
dună de amurg
multicolor (Poate că aici ar trebui să-ngrop
toate ideile

despre lucruri).
Grăbit răsfoii masonice cărți, Gehena,
Paideuma, Golem,ul,
Caballa cu o mie de gânganii reci
curgându-mi

pe sira spinării
uitând de pasărea vorbitoare până când
auzii bătaia din aripi și magicul Corb
asezat pe pervazul ferestrei rosti pentru
ultima oară

THAKATIMUNU SIPEDI
prin livada cu vișini depărtându-se
printre zarurile și tomberoanele nopții
depărtându-se
în timp ce repetam zăpăcit
„Ghnoti Seauton” „Zopedi” „Imunu” „Katimos”
„Spre Unde?”
„Esti Viata esti Moartea?” „Esti înfățișarea
Ruinei?”

THAKATIMUNU SIPEDI THAKATIMUNU
SIPEDI
Dincolo de bine și de rău asteptând zorii.

• Leda lunară

TUDOR BANUȘ

Pictor, gravor, ilustrator de cărți și de presă. Născut pe 8 iulie 1947 la București. Diplomat al Scolii de arhitectură și urbanism din București în 1971. Studii de arhitectură, de tehnică veche a picturii în ulei și de gravură la Școala națională superioară de arte frumoase din Paris (în atelierele lui Wacker și A. Pincas). Părăsește definitiv România în 1972 și se stabilește la Paris. Prima expoziție personală în 1974.

A avut 23 de expoziții personale în Franta, Statele Unite, Elvetia, Austria, Germania, Belgia și Anglia, și a participat la expoziții de grup în Franta, Statele Unite și Anglia. A ilustrat peste 20 de cărți, mai ales de Jules Verne, Frații Grimm, Th. Jefferson, Jack London, Didier Decoin și Doris Lessing.

A obținut în 1979 premiul pentru cea mai frumoasă carte de tineret cu *Muzicantii din Bremen* de Frații Grimm. Din 1976 colaborează cu desene și coperti, cu peste 50 de ziare și reviste dintre care *Le Monde*, *Die Zeit*, *The New York Times*, *Le Point*, *Marianne*, *Harper's Magazine*, *New York Magazine*, *L'Express*, etc.

Abia ajuns la treizeci de ani, Tudor Banus cunoaște succesul: gravurile ca și desenele sale se vând pretutindeni în Occident, și în paginile unor ziare prestigioase cum ar fi *The New York Times* sau *Le Monde*. Si pe bună dreptate. Îmi amintesc de o operă deosebit de simptomatică, de acum cinci sau șase ani: între două ziduri înalte, paraele și foarte apropiate, o masă pusă, gata de a fi servită, strivită, tiranică, absurdă. Se ghicea că aceia care urmau să mănânce ar fi prizonieri, oprimați, fiinte chemate la moarte, cărora li se refuza chiar aerul și lumina.

Acest univers carceral a devenit unul din domeniile lui Tudor Banus: ei da! planeta este nelocuibilă, și o mie de pericole o amenință, care vin din noi înșine. Barocul fără încetare reînnoit de Tudor Banus este un tribut plătit friei noastre și perpetuei noastre stări congenital de nelalocul nostru. El propune aceste stări intermediare propriul său antidot, care e o formă a miraculosului. Fabula când e pretioasă și decadentă, ca la prerafaelliti, când e tragică în bucuria sa, ca la germanii anilor '90, Klinger, de exemplu. Dar, bineînțeles, obsesiile lui Tudor Banus nu sunt decât ale lui, si ele corespund cosmosului nostru agasat. Nu mai există frontiere între realul înghițit și irealul care-l înghițe: aceasta este, pentru moment, oferta psihică a acestui tânăr artist, care are un viitor superb înaintea lui. (Alain Bosquet).

Tudor Banus — român, acest pictor ilustrator uneste o fantezie extraordinară unei abundente tipic baroce, dând nastere unui delir fantastic original: Dürer revăzut și corectat de suprarealisti. (*L'Express*)

Tudor Banus are două calități rareori reunite în aceeași persoană, cea a talentului și cea a inteligenței. Este capabil să satisfacă totodată exigenta estetică și pe cea intelectuală. Este un foarte important artist contemporan. (*The New York Times*)

Tudor Banus ne înfățișează gravuri, desene și picturi într-un straniu colorit de piele veche, de mosmoane și de castane glasate. Toate acestea au deja efluvii de muzeu, de capodoperă regăsită, de cabinet de magician, și de groță de alchimist. Există la el un soi de delir controlat, o perfecțiune a desenului care sfidează critica, un delir al deriziunii care se exprimă prin situații comice. Arta sa insolită și fantastică se sprijină pe un realism exigent și nu încetează să ne ocupe amintirea. (*La Libre Belgique*)

traducere și adaptare de
M.T.R.

Acest număr este ilustrat cu lucrări de
TUDOR BANUS

GHEORGHE CARUȚIU:

„Vreau să dau un semnal care va rămâne, în timp, în conștiința profesorilor”

care nu fac pedagogie și artiști care refuză pedagogia și devin pedagogi în tot ce spun, care fac o pedagogie individuală.

• Nu demult am observat că deseori separăm procesul de învățare de viață pe când firesc ar fi ca învățarea să fie un mod de viață. Vezi, Sert făcea pedagogie, nu pentru a atrage atenția asupra lui ci pentru că acesta era el, așa trăia el.

• Eu, de exemplu, n-am dorit niciodată să fiu profesor. Mă cunosti de atâția ani.

• Tocmai de aceea am dorit ca discuția să decurgă amical pentru că ne știm foarte bine și lucrurile între doi oameni care se știu se leagă altfel. De fapt, noi am fost amici buuni.

• Corect spus la trecut întrucât ne întâlneam mai des. Acum ne respectăm dar ne întâlnim mai rar.

• Suntem în lumi separate dar nu netangibile.

• Tu m-ai ajutat foarte mult. Ai fost unul dintre oamenii care m-au ajutat să vând niste lucrări în momente foarte dificile. Am tot respectul pentru asta. Ai vrut să te implici, să vând niste lucrări, ca să pot să pictez, să-mi văd liniștit de treabă, să pot să exist, într-o perioadă în care oamenii erau speriați de frig și de criza alimentară și la artă nu se gândeau mai deloc.

• Iubire ascunsă

a ce întrebări n-ai vrea să facem apel?

• Poti întreba orice. Te-ai angajat la vreo revistă?

• Întotdeauna am fost un om liber și am făcut ceea ce mi-a plăcut să fac. Profitând de faptul că-i un început, am zis să vin în momentul când lucrurile sunt în pregătire. Să purtăm o discuție amicală, evitând discursul protocolar, care ar putea să ocolească adevărul.

• Discuția o vom fragmenta întrucât peste jumătate de oră am un consiliu și apoi, cum spuneam, să prindem mai multe stări.

• Nu ne grăbim deloc. Faptul că m-ai sunat să-mi spui că azi avem puțin timp dă o notă de noutate. Respectarea cuvântului și respectul pentru celălalt sunt nuanțe care s-au uitat... Nu crezi că ideile care le supoza Vătămanu, cu 20 de ani în urmă, viața începe să le contureze?

• În ce sens?

• Îți amintesti că am făcut un drum împreună, spre Tulcea, pentru o comandă de marmoră. Erati amici și proiectati o Academie de Artă.

• Da. Cu eforturi mari, s-a realizat. El o gândea ca o facultate particulară. Pe vremea aceea era chiar de vis. A fost visul mai multor oameni.

• Asta era un registru al discuției pe care ziceam să-l continuăm cu marile rațiuni în artă. Si știi de ce? Să leg „Scara iluziilor”, care pare o poveste fantezistă de realitate. Tu știi mai bine ca mine artiști din Constanta care au promis foarte mult și în final au rămas fără operă.

• Nu numai din Constanta. De fapt si ratarea asta e cu multe fatete.

• Să pornim de la atingerea locală și apoi putem trece în alte zone.

• E greu de spus cât e ratare. Ratare sub raportul producției. Unii au rămas artiști geniali fără operă. Sunt câteva cazuri, în Constanta, care sunt comentate în fel și chip. Se zice: Uite domnule ce mare artist a fost Sert. Toti spun. Era artist dar a rămas ca Socrate. De fapt nimeni nu spune „Ce mare sculptor a fost” ci toti spun, mare artist. El a fost un mare artist. Bineînțeles. Stătea în cârciumă, tot timpul, bea și comenta niste lucruri extraordinar de interesante. Artist! Dar un artist fără operă. Au rămas câteva lucrări de sculptură importante. Nimeni nu contestă că ar fi fost un mare artist. Aici nu se poate evalua dacă a fost un ratat. Eu cred că nu-i ratat dacă e un mare artist. Socrate n-a spus ce știa?

• A lăsat o școală.

• Si Sert a lăsat o școală. O anumită poezie, combinată cu filozofie. A lăsat o anumită boemă orașului.

• Desi nu l-am cunoscut prea bine, eu l-am apropiat de Artaud. Părea autoironic, cu simt al umorului și foarte teatral, care excela în expresii tăioase și directe.

• El a făcut actorie, literatură, era un om în jurul căruia te simțai bine. Când era la facultate i se spunea *Englezu* și toată generația lui de mari artiști, Napoleon Tiron, Vladimir Zamfirescu, multi cu care am discutat îl respectau. Spuneau: acest coleg al nostru ne complexa prin atitudinea de suplete, elegantă, rafinement. Rămân lucruri adevărate. Partea aceasta de neexprimare în material, cum ar veni, nu prea se comentează. Un rafinat simt al observației. Te prindea în lumea și-n filozofia lui. Un fel de renunțare constientă. Înjura marea. „Bestia asta de mare mă tine pe mine aici”. O privea ca un dusman, dându-și seama că în alt context, cum ar fi Bucureștiul, poate s-ar fi manifestat altfel. Fiind la tine în sat, unde nu mai ai la cine să te raportezi, simți nevoia să faci pedagogie cu ceilalți. Sunt pedagogi

SCENA

diversitate repertorială

In condițiile tranziției la economia de piață, spațiul culturii nu rămâne asemenea unui turn de fildeș, inabordabil și inexpugnabil, ci, dimpotrivă, preia forme, manifestări, consecințe ale legilor implacabile proprii capitalismului. Productiile artistice devin marfă căutată sau ignorată, în funcție de valoarea lor intrinsecă. Prospektiunea pieteii o întreprinde managerul instituției de cultură (neapărat profesioniște), care devine măsura tuturor lucrurilor, el putând face să prospere ori să nu-si afle rostul așezământul de spirit pe care-l conduce. Teatrul de Balet „Oleg Danovski” din Constanta este, în contextul evocat, o piață bogată, ingenios clădită, propunând oferte variate ale produselor culturale, atât de dans clasic cât și contemporan. Cea mai elocventă dovadă în sensul celor afirmate, o reprezintă premiera din cea de a doua decadă a lunii septembrie cu *Metropolis*, în coregrafia lui Sergiu Anghel, un spectacol eminant modern, fascinant prin alternanța de imagini vehiculate, cât și prin minugia imprimată execuției. Această reprezentatie coregrafică a văzut

luminile rampei după alte două montări de excepție prezentate la scurt interval, una după cealaltă, (*Requiem — 24 de ritualuri și un cuvânt șoptit și Giselle*), de facturi diferite, cu viziuni diferențiate, dispunând de distribuții impresionante, de incontestabilă valoare și degajând mesaje profund răscolitoare. Numai astfel cel mai bun teatru de gen din țară află soluții inspirate de revitalizare a mișcării coregrafice din acest tinut în care muzele nu tac niciodată. Spre surprinderea plăcută a multora, *Metropolis* se constituie într-o producție *sui-generis*, realmente terestră, căci dansatorii sunt obligați să coboare de pe poante și să se miste liber pe scenă, ca și cum ar străbate în pași de dans străzile unei metropole, de-a lungul cărora întâlnesc situații neașteptate, reactionând spontan și firesc prin mișcări, sărituri și piruete dinamice, expresive, generate de „ritualul sângelui și al spiritului creol”, care este eternul tangou. Inspirat de atmosfera carnavalescă a mirificei Veneției ca și din temperamentul și pitorescul tangou argentinian *Metropolis* apare ca un spectacol cu un incontestabil colorit romantic, realizat în temeiul durabil și esențial al unui epos clasic savuros, inepuizabil. Perenitatea tangoului, ca dans afectiv și confesiv prin excelență, se traduce într-o versiune interpretativă prelucrată, care îi surprinde chintesența potențialului expresiv, în calitatea lui de dans din înalta societate în marile orase ale lumii. Peste 20 de balerini și balerine aglomerând scena conferă tangoului un limbaj modern, intens expresiv, desi totul pare a se petrece într-o lume de vis, în care dansul se constituie din secvențe alerte, ametoitoare pe alocuri, viguroase și tandre deopotrivă,

Tu cu flerul tău, cu modul tău de a vedea din exterior chestiile artei, cu contactele pe care le-ai avut cu Mircea Ciobanu, cu Căltia, simțai valoarea și omul; prin colecția ta, oamenii aveau în gustul tău o garanție. Ai reușit să mă prezinti ca un om important în care merită să investești.

• În perioada aceea, omul avea altă valoare și cuvântul era mai credibil. Acum s-au cam relativizat multe. Astăzi se poartă teapa și probabil de aceea, pe cont propriu, se fac atâtea erori.

• S-a creat o idee preconcepută. Domnule, ca să reușești, trebuie să tragi tepe. E o mare eroare. Fără valoare nu putem exista. Tot timpul asta spun și prin asta vreau să impun în școala constăneană. Fără valorile autentice românești, fără să ne raportăm la lucrurile adevărate ale națiunii române nu putem rezista. Suntem amenințați să intrăm într-un gol din care nu ne mai poate scoate nimeni.

• E clar că funcția ta actuală de Inspector general al Inspectoratului școlar județean ar presupune un discurs de învingător. Cred, însă, că soluția învingătorului presupune cunoașterea legilor eșecului. De aceea m-am și gândit la rațiuni pentru că istoria ratatilor de ieri s-ar putea repeta mai ales că perioada actuală pare a fi sub zodia eșecului. De aceea am adus vorba de Vătămanu, de Sert, de Holuță, pe care l-am cunoscut bine când am fost profesor la „Mircea cel Bătrân” pentru că locuia în dărărmătura de alături. Într-un mare impas îmi pare profesorul tău de la Școala de Artă, Ion Mătășăreanu. Știi că a refuzat pensia?

• El zice că nu vrea să ia pensie de la comunisti. L-am întrebat odată: dacă nu vrei să iei pensia, doneaz-o la o casă de copii, la un azil de bătrâni, unui sat. Zice: eu refuz să iau pensia de la comunisti. Îmi pare o variantă interesantă.

interviu realizat de

IOAN MIRCEA POPOVICI

continuare în pag. 14

VIRGIL MOCANU

SIMEZA

MIRCEA ENACHE

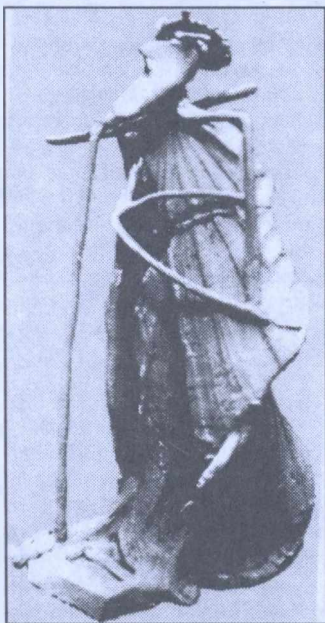
Mircea Enache expune puțin. Si mai ales rar. Nu se grăbește să arate ceea ce, în singurătatea atelierului, acolo unde se plămădesc ideile și are loc întâlnirea materiei cu spiritul ordonator, artistul trudește la ingenua ivire a formei din materialul brut. Dar când o face, o face cu ochi critic, sever, selectând și distilându-și propria creație până la esențele ultime și atunci, gândul artistului se descoperă simplu, sincer, distinct, fără falsă modestie sau inutile infatuări.

Fie că se exprimă în mărimi grandioase, fie în dimensiuni miniaturale, formele născute din materia inertă, dar vrăjită de atingerea artistului, transmit fie un sarcasm îndurerat sau o satiră gratioasă, dar moralizatoare, fie mesajul-simbol al unei umanități decăzute, răsturnate sau răstignite, transfigurată în orice caz în forme dezumanizante. Este, fără îndoială, în sculptura lui Mircea Enache ecoul unui tragism îndurerat, stăpânit de ratiunea vizionară și de puterea de exprimare artistică.

„Subiectul căutărilor estetice ale lui Mircea Enache este omul” — scrie criticul de artă Luiza Barcan în prefata catalogului ultimei expoziții a artistului, găzduită de sălile Muzeului de Artă Constanța. Și continuă: „Suferința care desfigurează, strigătul împotriva morții și aneantizării, utopia ca salvare de o realitate constrângătoare sunt doar câteva din mesajele comunicate direct de personajele plătuite de artist.” Nici nu se putea o radiografiere mai exactă în substanța intimă a creației acestui „artist-cavaler”, cum inspirat îl denumeste criticul mai sus amintit.

Optimist bine temperat, totuși, Mircea Enache este și „un stilist de certă vocație” (Corneliu Antim). Nu numai siluetele donquijotesti, miniaturizate, dar și formele ample, monumentale trăiesc, întrupându-și viziunea de stil unitară, impusă de acest maestru al turnării în bronz.

Desenele realizate pe spații mari, ce vin să completeze expoziția, sunt asemenea unor radiografii ale lucrărilor tridimensionale; ele „decupează” câte un element anatomic pe care-l simplifică reducându-l la esență, simbolizând fie ideea de zbor, metaforă a libertății, fie gesturi sau atitudini ale unor siluete gracile, amplificând sau

potențând, într-o dinamică proprie discursului compozitional, câte un detaliu semnificativ și definitiv al acestora. „Meserias”, în sensul în care Argezi îl definea pe artist, Mircea Enache este un poet al imaginii sculpturale desfășurată printr-un simplu gest ce compune un întreg unitar și armonios.

Siluetele pe care artistul le propune sunt frumoase. Expresiv de frumoase, „decupate” dintr-o lume reală, fantastică sau iluzorie, tragicomică și amenințătoare. Interpretabile ca multiple ipostaze ale artistului în genere ce, alergând după „ideea absolută” și „adevărul sublim” ele se transformă, căpătând dimensiuni comic-grotesti.

Să nu ne imaginăm că o dată expoziția închisă, lucrurile se opresc aici. Lucrările expuse sunt gânduri pe care sculptorul, într-un elan al autoverificării, le va duce mai departe. Esentializarea formei, dinamismul expresiei siluetei — ce te duc cu gândul la Giacometti — pe altă dimensiune a timpului, pot deveni oricând motiv de transpunere în tipare mari, în forme de amploare monumentală ce corespund la fel de bine, asemenea celor mici, imaginației și nevoii de exprimare plastică a artistului.

Radical și imaginativ, sincer și direct, simplu și concis, Mircea Enache comunică liber cu privitorul aflat într-o permanentă nevoie de înnoire a dialogului formelor cu simbolul și mesajul exprimat.

Formele propuse de artist publicului, într-un limbaj al postmodernismului, pot fi supuse mereu meditației și interpretărilor, ca soluții de rezistență la timp, curente și ideologii.

Gabriela Nicola

Gabriela Nicola s-a născut la 21 iulie 1951 în localitatea Oar, județul Satu Mare. A absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” — București, 1976, secția grafică, avându-i ca profesori pe I. State și Vasile Kazar. Între anii 1976-1977 a urmat o bursă de specialitate la București. Este membră a U.A.P., a Uniunii Cineaștilor din România și a „United Scenic Lacol 829 New York, Chicago, Los Angeles”. Dintre expozițiile personale și de grup remarc pe cele organizate la: „Galerie des Lichts Berlin”; „Alexandra Galerie Berlin”; Academia Română din Roma; Biblioteca Română din Paris; Florența, Stuttgart; Detroit; Kanagawa-Japonia; Broadway Mall Community Center — New York. A semnat costumele pentru 14 filme artistice, funcționând ca scenograf la Teatrul de Nord din Satu Mare între 1991-1993. Din 1995 până în 1998 este scenograf la „Common Basis Theatre” New York. În 1989 primește premiul U.C.I.N. pentru filmul **Mircea**; în 1994 este distinsă cu „Diploma de merit a revistei *Manhattan Arts International*”.

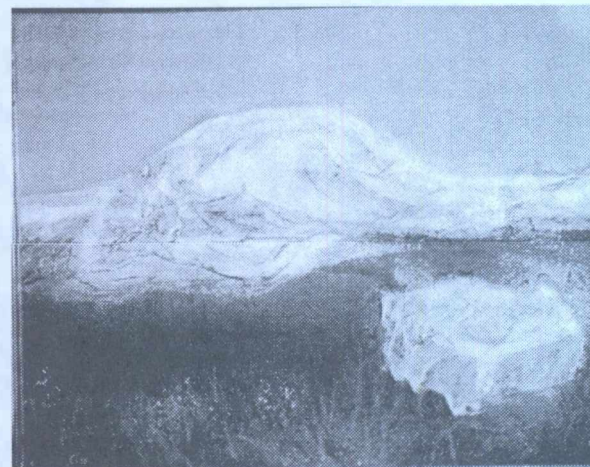
Gabriela Nicola s-a stabilit recent în Dobrogea. La o vârstă la care maturitatea ia traiectoria clară a deplinei forte creatoare, destinul artei trasează un arabesc ce unește două vocații temperamentale: cea a creației și cea a călătoriei. Intersectându-se, acestea îi prilejuiesc și favorizează cunoașterea de sine în acord cu exigentele și evoluția modernității artelor plastice contemporane. Dobrogea a atras-o pe Gabriela Nicola ca, de altfel, pe întreaga pleiadă a pictorilor noștri moderni și contemporani, unde, la Muzeul de Artă din Constanța, ocupă postul de muzeograf restaurator. Recenta expoziție personală deschisă aici, împreună cu Gabriela Gheorghe, poate fi considerată o piatră de încercare pentru artistă, din cel puțin două motive: unul personal, de laborator de creație, și altul social. Cel personal îi oferă Gabrielei Nicola un motiv de reluare a meditației asupra sinelui, iar cel social vizează primul contact artistic cu publicul de muzeu și cu artiștii din breaslă. Imaginile create de ea înfățișează motive ale constantei sale meditative — piramidele și nudul. Situată într-un decor vast și arid silueta piramidei se profilează orgolios și straniu, sfidând parcă timpul și unind

civilizațiile străvechi cu cea contemporană. Edificiu misterios și sever, profilându-se pe un cer plumburiu, într-un moment al zilei — fie la răsărit, fie la apus — piramida descrie, prin ea însăși, linii de forță, cosmice, trasee transcendente ale unui spirit superior și dominator. Vastitatea spațiului în care este situată, precum și cromatica galben-aurie a nudului, pe care se profilează, o descrie ca pe un permanent centru de interes. Imaginea piramidei este completată, în expoziție, de alte lucrări care înfățișează câte șapte (cifra mistică) pietre dispuse în prim plan, într-un peisaj auster. Piatra ca obiect simbolic, interpretată fie ca vestigiu arheologic, fie ca element de stabilitate a construcției piramidale, trimite nu atât la mineralitate, cât la descrierea unei viziuni cosmice asupra vieții și ca mărturie a perenității acesteia.

Organizată sub semnul bipolarității — piramidă, nud (alăturarea aceasta fiind destul de stranie), expoziția dezvoltă ideea obsesiei perfecțiunii ipostaziată atât în prezenta piramidei cât și a purității nudului cu aripi de înger. Acest binom expozițional este realizat cu vigoare și nerv, în linii ample și contururi ferme, pe suprafețe vibrante, alternând cu cele mate. Artista utilizează gama caldă a culorilor: roșu stins, portocaliu, ocru, reflex al unei meditații calme și liniștite asupra lucrurilor. Gabriela Nicola nu se ferește să sublinieze, prin contrast cu tonurile calde, culori complementare, însă o face cu discreție și rafinament, în amestec de griuri, în diferite proporții. Prezentă griurilor potentează alte culori, accentuând sau dimpotrivă stingând conflictul cromatic.

Inzeștrată cu măiestrie, într-o permanentă interogație cu destinul omului modern, pictura Gabrielei Nicola, aflată sub semnul virtuozității și al maturității, invită la reflecție.

GETA DELEANU

propunere regizorală a Lianeii Didilescu, la Teatrul din Arad. Ceva mai obosiți, cei doi tineri regizori ai momentului — Radu Afrim și Theodora Hergelegiu — nu s-au ridicat la nivelul așteptărilor.

Din păcate, nu au lipsit spectacolele mediocre: *Poveste de iarnă*, în regia lui Dragos Galgotiu, ori cele ale trupelor rusești de la Moscova și Sankt Petersburg.

Opt secțiuni teoretice au întregit oferta altFESTiană: Teatrul și literatura, Scenografie și fotografie, Teatrul imagine, Muzică de spectacol, Teatrul dans, Manageri, Happening și performance, Critică.

„Pariul acestui festival — ne mărturisea Mihai Iancu, directorul manifestării — este în primul rând să reușim să aducem la un loc oameni de diverse categorii sociale, oameni de diverse principii și idei, să le prezentăm ceva și, în final, să avem o discuție serioasă în care să percepem un anume tip de reacție. Pentru că cel puțin eu m-am săturat ca nimic să nu se întâmple și să existe doar lucruri căldute și-atât.”

Dată fiind specializarea acestui festival, important ar fi ca el să reunească producții mizând pe risc estetic, adică inovație, căutare, provocare, originalitate. Câteva s-au înscris pe această linie, altele au fost doar bune, dar făcând parte din categoria „dăjă-vu”. Altfel, spațiul este minunat, poate nu îndăjuns exploatat, publicul oarecum virgin în ceea ce privește experimentul teatral (la Bistrita neexistând instituții profesioniste de spectacole), un public special care a rezistat, timp de o săptămână, dinaintea prânzului și mult după miezul nopții la variile oferte ale manifestării.

GABRIELA RIEGLER

DEBUT DE STAGIUNE

belgradeană, un spectacol ce era aproape gata încă din primăvară, însă la Teatrul Nottara. Scandalul de proporții de acolo, care a ținut prima pagină a ziarelor timp de câteva săptămâni bune, a făcut imposibilă ieșirea la rampă a unei excepționale montări semnate de Theodor Cristian Popescu, aflat de ceva vreme cu o bursă în Statele Unite. Primul pas al programului Start (care și propune ca în 2-3 ani să traseze o linie coerentă de sprijinire a tinerilor creatori, fie ei actori, regizori, scenografi sau muzicieni), *Trilogie belgradeană* este jucat cu vervă de artiști aflați la primele roluri pe o scenă profesionistă.

La Teatrul Odeon a avut loc o serie de reprezentanții cu spectacolul *Magister Machiavelli*, o dramatizare a lui Horia Gârbea după *Mătrăguna, Principele*, alte scrieri politice ale autorului italian. Regizorul Alexander Hausvater realiza în luna august, la Teatrul Ariel din Râmnicu Vâlcea, o montare ce nu se abate cu nimic de la stilul-i caracteristic: profunzime, strălucire, luciditate, cercetare.

În rest, răstimpul scurs de la deschiderea stagiunii a însemnat desfășurarea mai multor festivaluri: altFEST la Bistrita, Festivalul Teatrului Minoritar la Cluj, un mini-festival de teatru de marionete la Botosani, Festivalul Dramaturgiei Românești la Timisoara, Festivalul International pentru actori neprofesionisti la Lugoj și, nu în ultimul rând, Festivalul Național de Teatru de la București.

ALTFEL, ALTCEVA, ALTUNDEVA... Timp de o săptămână, orasul Bistrita a fost gazda celei de-a treia ediții a altFEST-ului, Festival Central și Est European de Spectacol Alternativ în Spațiu Neconvențional, organizat de Centrul International pentru Artă Contemporană în parteneriat cu instituții bistritene.

Au fost prezente cu precădere companii independente de teatru care încearcă a se constitui într-o alternativă la sistemul de stat. Festivalul a reunit 22 de spectacole — patru în premieră —, pe scenele Casei de Cultură și Studiului Appolo, în ruinele unei posibile săli multifuncționale, în parcul Muzeului Județean, la Galeriile de Artă, în pivnița Sugălete, în discoteca Galaxy ori pe un deal spre marginea orasului...

De remarcat patru spectacole: *Nunta însângerată*, a Ansamblului de Dansuri Haromszek, cu actori de la Teatrul Tamási Aron, *Cetatea soarelui* de la Teatrul ACT, cu Marcel Iures, regia Mihai Mănuțiu, *Patru femei, patru anotimpuri* de la New Forms Theatre din Sofia și *Oscar Wilde și printul nehotărât* de la Blue Theatre din Belgrad. Acestea au fost cele mai interesante propuneri ale festivalului. Spectacole ritual-mitologice au „venit” de la Budapesta (*Legenda regelui Ladislaus*), de la Sofia (*Istoria țiganilor*), de la Târgu Mures, în coproducție cu Scoala de la Bistrita, (*Înviere*). Demn de luat în seamă one-man-show-ul lui Zoltan Lovas, *Apropo, ati chemat pompierii?*

Teoretic, începutul toamnei nu readuce numai copiii la școală, dar și actorii și spectatorii în teatre pentru o nouă stagiune. Cel mai harnic colectiv s-a dovedit și în acest an cel al Teatrului Evreiesc de Stat cu a sa premieră *Shylock*, în regia lui Grigore Gonta. A urmat Teatrul Nottara cu spectacolul *Cu capu' de nicovală*, în viziunea lui Horatiu Mălae, o comedie care are toate datele pentru a putea reface succesul cu *Puricele*, montare semnată de același regizor, care s-a jucat timp de opt stagiuni. Din păcate, a doua premieră de la teatrul de pe Bd. Magheru este un esec total. Așteptat cu interes, dat fiindcă pleca de la piesa de dată relativ recentă a lui Fernando Arrabal, *Scrisoare de dragoste ca un supliciu chinezesc*, spectacolul este realmente plicticos, cei trei actori frizând aproape ridicolul. Nu-i vorbă, și textul se înscrie în categoria celor... usurele.

Înainte de a-și deschide propria stagiune, Teatrul Bulandra a primit vizita a două companii străine. Prima, Théâtre du Cygne din Tokyo, a semnat un soi de coproducție cu instituția bucuresteană: *Femeile lui Mishima*, spectacol care celebrează personalitatea marelui dramaturg nipon de la a cărui moarte se împlinesc 30 de ani. O combinație de date biografice și texte ale lui Mishima pe suportul scenografic semnat de Maria Miu. Cea de-a doua trupă — Pursey / Munthe Productions — venea din Anglia, funcționând pe lângă Oxford University Dramatic Society. Montarea, intitulată *R.U.R. — Roboții Universali Rossur* — aparține lui Daniel Pursey, regizor care însă nu a sesizat ori folosit umorul cel de printre rânduri al lui Karel Capek.

Pentru Teatrul Bulandra, stagiunea a început cu dreptul, odată cu premiera *Trilogie*

La capătul a patru săptămâni de dezbateri, Mariile Puteri semnează, la 1/13 iulie 1878, Tratatul de pace de la Berlin, document ce atestă, în ceea ce ne privește, recunoașterea Independenței și confirmă Reintegrarea Dobrogei la Statul Român; respectiv, potrivit art. 46, Delta Dunării, Insula Serpilor și sangeacul Tulcea sunt „răuniți la Roumanie”, aceasta „mai primind, totodată” și sudul Dobrogei, până la o linie ce delimitează și astăzi granița româno-bulgară. În același timp, însă, art. 45 impunea țării noastre „retrocedarea către M.S. Împăratul Rusiei a părții din ținutul Basarabiei, dezlipită de la Rusia în urma Tratatului de Pace de la Paris, din 1856”, respectiv a județului Cahul, Bolgrad și Ismail.

Opinia publică românească, unii parlamentari erau, pe bună dreptate, îngrijorați de pierderea celor trei județe sud-basarabene, motiv pentru care erau reticenti — și chiar, unii, foarte critici — în privința acceptării recuperării Dobrogei, nedorindu-se a se pune nici o relație de cedare / schimb: „Se știe că noi n-am admis această concepție și că reprizantii Europei, adunați la Berlin pentru revizuirea Tratatului sau, mai curând, pentru reluarea, de la început, a tuturor punctelor în discuție, s-au mulțumit a da Rusiei cele trei județe basarabene, iar nouă Dobrogea, până la o linie ce avea să se fixeze, fără a imprima acestor schimbări de graniță nici un caracter de” — circumstanța istoricească, just, N. Iorga, în articolul „Cum am intrat noi în Dobrogea” (publicat în „Neamul românesc”, la 28 mai 1918). Zarva, însă, pe care unii politicieni și publicisti o întrețineau împotriva acceptării reintegrării teritoriului dintre Dunărea de Jos și Marea Neagră, trebuie pusă și pe seama politicianismului dâmbovităean, a disputelor în lupta pentru putere, conservatorii socotind că au găsit încă un punct slab al guvernului național-liberal; astfel, viitorul prim-ministru P.P. Carp socotea că portul Constanța este, prin așezarea sa, în contra intereselor și nevoilor reale ale țării, concluzionând că „Din toate aceste puncte de vedere, eu sunt contra luării Dobrogei”, în timp ce deputatul de Romanat N.B. Locusteanu dovedea și el o obtuzitate crasă și o contraproductivă lipsă de viziune geopolitică și a interesului național, atunci când prorocea că „Dobrogea nu va putea fi pentru noi decât o achizițiune funestă, o dobândire pasageră”. Unor asemenea păreri (fragmente din ele, selectate convenabil propagandistic, au fost publicate de către autoritățile bulgare de ocupație, la București, în 1918, într-o broșură destinată străinătății, având titlul *Témoignages roumains sur la Question de la Dobroudja* / 44 pp.), primul-ministru din acea perioadă, Ion C. Brătianu, le dă un argumentat răspuns în Senat, la 28 septembrie 1878: „Desfid să vină oricine cu un singur document, ca să probeze că Dobrogea a făcut parte din statul Bulgariei. Turcia a venit la începutul secolului al 15-lea de aluat-o de la noi cu sabia și acum când s-a luat de la Turcia înapoi, s-a luat iarăși cu ajutorul bratului României. Să nu ni se zică dar că Dobrogea a fost a Bulgariei; noi am posedat-o cu sângele nostru, am pierdut-o cu sabia și acum s-a reîntors la noi iarăși cu sabia! (subl.n.)”. Referindu-se la contextul internațional al reintegrării Dobrogei la Statul Român, marele istoric N. Iorga — de la asasinarea căruia comemorăm în această lună, la 27 noiembrie, sase decenii — avea să pună, fără menajamente, degetul pe rană, într-o conferință susținută la Constanța, la 22 noiembrie 1936, considerațiile sale păstrându-și pe deplin semnificația: „Când s-a ajuns de pe urma războiului din 1877-1878 să avem Dobrogea, la totii prostii de la noi a fost un străgăt de durere, în mare parte nesincer (subl.n.)”, pentru că era un mijloc de a răsturna guvernul lui Ion Brătianu, acuzat că a sacrificat cele trei județe din Basarabia, pe când el, sârmanul, împreună cu Kogălniceanu, a făcut tot ce putuse pentru a le păstra. Deci opoziția față de primirea Dobrogei nu era din cauza iubirii pentru Basarabia (similitudini regăsite și astăzi într-un context istoric, dar pe același fundal al politicianismului... — n.n.), sau din cauza unui înalt sentiment al demnității naționale, ci pentru o intrigă politică împotriva guvernului de atunci”.

Pe lângă „proști”, aveau însă să prevaleze opiniile unor autentici patrioți, care stăteau departe de vârtejul disputelor politicianiste; astfel, geograful Gr. Cobălcescu arăta că după semnarea Tratatului de Pace de la Berlin, „orice rezervă în primirea faptului împlinit ar fi o mare greșeală politică”, subliniind că „nu credem alta

noiembrie 1878

REINTEGRAREA DOBROGEI LA STATUL ROMÂN

nimic oportun decât a ne privi Dobrogea ca proprietatea noastră și a ne cugeta la ce avem de făcut, spre a trage din această proprietate toate foloasele legitime și, mai cu seamă, a căuta să facem mulțumiti pe locuitorii de numeroase naționalități, care impoporează această țară și-ai înfrăți cu noi”. La rândul său, Mihai Eminescu va argumenta justetea apartenenței Dobrogei la Statul Român, arătând că „Dobrogea e o dependentă naturală a Țării Românești”, evidențiind argumentele dreptului la „dreptul istoric” asupra teritoriului transdanubian: „Asanizii au avut-o, dar Asanizii erau, precum se știe, foarte buni români. Etnologic este o țară locuită de români, tătari și turci. Din punct de vedere istoric dreptul nostru istoric asupra Dobrogei este incontestabil (subl.n.)”.

În literatura istorică și publicistica noastră, în discursurile personalităților publice nu există, încă și astăzi, din păcate, o consecvență în utilizarea unei sintagme comune, care să explice cât mai adecvat istoricească semnificația și conținutul momentului 14 Noiembrie 1878 în procesul făuririi României moderne. În perioada de până la Primul Război Mondial, Dobrogea era considerată ca fiind „fiica regăsită”, „fiica răzlețită de la sânul Patriei (care) s-a reîntors la același sân”; sunt folosiți, cu predilecție, trei-patru termeni — „anexare” și „reanexare”, „încorporare” și „reîncorporare”, „alipire” și „realipire”. În schimb, în 1910, primul-ministru Ion I.C. Brătianu vorbește, la Tulcea, despre „redobândirea Dobrogei”, „redobândisem pământul pierdut”; în același an; o apreciere asemănătoare — corectă în esența ei — o exprimă, explicitându-și și delimitându-i semnificația, și medicul constăntean N. Marinescu-Sadoveanu, la un banchet dat în onoarea sefului P.N.L., aflat la Constanța: „Această provincie răzlețită de vremuri fu nu alipită, dar intrupată (subl.n.) la Patria-mamă”. De asemenea, alți doi intelectuali constănțeni formulează în epocă aprecieri nu mai puțin adevărate-istorice: „Am unit Dobrogea cu țara românească în urma unui strălucit fapt de armă”, scria într-un *Raport*, în 1906, fostul revizor școlar I. Bănescu, în timp ce profesorul de istorie (ambii au fost și primarii ai Constanței) Virgil Andronescu avea să fie și mai explicit, atunci când spunea, la amintitul banchet: „Sunt acum 32 de ani de când micul oraș (Sic!) Constanța împreună cu întreaga Dobroge, a reîntors în stăpânire românească”.

Și în perioada interbelică va persista aceeași pluralitate semantică, discursul oficial, limbajul publicistic, lucrările de specialitate ilustrându-l — deseori impropriu și nefericit — ca atare. Iată, în anul 1928, când se aniversa o jumătate de secol de la momentul Noiembrie

'78, programul oficial, publicat, se intitula „Darea de seamă a Serbărilor dela Constanța pentru comemorare (Sic!) a 50 de ani dela realipirea Dobrogei la Patria-Mamă”; mai mult, vol. I al „Analelor Dobrogei”, masiv (794 p.) și excepțional realizat din punct de vedere științific, apărut în același an, conținea, în subtitlul însoțitor / lămuritor, un termen la fel de nefericit și total inadecvat istoricește: „1878. DOBROGEA. Cincizeci de ani de viață românească. Publicație tipărită cu prilejul Semicentenarului Reanexării Dobrogei”...

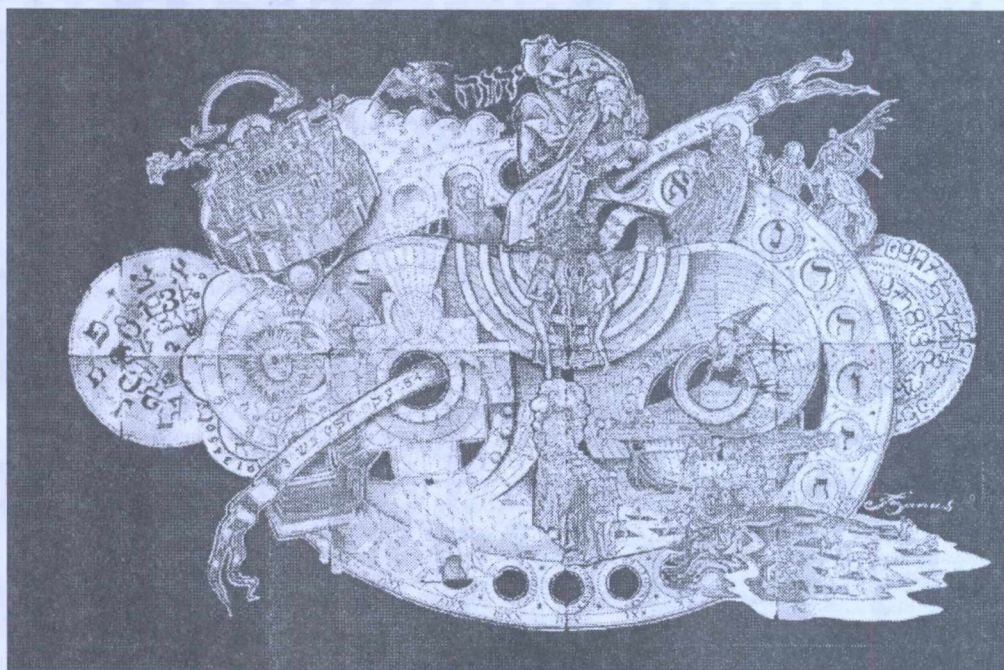
Această diversitate terminologică nu deosebește decât o superficialitate științifică, o confuzie condamnată în definirea conținutului unui moment vital din evoluția statalității românești. Persistența, astăzi încă, a unei inconsecvențe semantice nu face decât să alimenteze, în plus, speculațiile și alegatiile istoriografiei vecinilor noștri de la sud de Dunăre; în viziunea lor Dobrogea este anexată de către România, în ciuda faptului că în istoriografia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea nu se utilizează acest termen, ci termeni care exprimă contrariul. Iată de ce, socotim că utilizarea consecventă a unei semnificații comune, în istoriografia noastră, ar fi mai productivă, folosirea a diferiți termeni — cu aceeași semnificație, corectă, de altfel — ilustrând, credem, o lipsă de viziune științifică, dar venind și în sedimentarea aprecierilor părintoare ale confratilor bulgari. Astfel, profesorii N. Ciachir și R. St. Ciobanu publică în 1977 unul dintre primele articole-sinteză (postbelice) asupra chestiunii ce face obiectul rândurilor de față, intitulându-l „Revenirea Dobrogei la aria de viață a statului român”, același termen fiind integrat unui subtitlu și din cartea lui N. Ciachir, apărut în același an, *Războiul pentru independența României în contextul european*, în care momentul Noiembrie '78 este apreciat variat: „retrocedarea Dobrogei”, „reîntrirea în stăpânire”, „reinstalarea autorităților românești”. Tot în 1977 este publicat un alt studiu, documentat și el — semnat de N. Adăniloae și Georgeta Lungu — dar cu un titlu mai puțin inspirat, potrivit mai degrabă unei realități cu iz colonialist, anume *Instalarea administrației românești în Dobrogea după războiul de independență*; peste ani, în 1986, cercetătorul acribos care este N. Adăniloae, va vorbi în volumul *Independența României* despre „revenirea Dobrogei la România”, dar și despre — în aceeași pagină — „unirea Dobrogei”. Istoricul constăntean Gh. Dumitrascu folosește mai ales termenul de „reunire cu România” (1978), „reunirea acestei străvechi provincii autohtone cu patria-mamă” (1980), în timp ce un alt istoric tomitan, I. Bitoleanu preferă termenul de „revenirea Dobrogei în cadrul statal românesc” (1980), sintagma *Revenirea Dobrogei la România* constituind, de

altfel, și titlul cap. XIV din sinteza *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea* (coautor A. Rădulescu), apărut în 1979; profesorul I. Bitoleanu menține această terminologie, puțin nuanțată, și în „noua ediție”, apărută în 1998 sub titlul *Istoria Dobrogei*, cap. XIV, purtând titlul *Revenirea Dobrogei în cadrul statal românesc*.

Și în cadrul sintezelor de istorie națională se remarcă aceeași lipsă de consecvență în definirea momentului Noiembrie '78, respectiv a hotărârii Congresului de la Berlin și a Tratatului de la San-Stefano. Astfel, vol. IV al *Istoriei militare a poporului român* (1987), face referire la „restabilirea autorității statului român asupra Dobrogei”, dar și la faptul că aceasta „era unită statului român”. Istoricii M. Musat și A. Ardeleanu scriu în *De la statul geto-dac la statul român unitar* (1983) despre „revenirea Dobrogei, străvechi pământ românesc, la România”, în timp ce acad. Gh. Platon apreciază că „Dobrogea, străvechi pământ românesc, împreună cu Delta Dunării, intrau în componența statului român” — atât în *Istoria modernă a României* (1985), cât și în *Istoria românilor* (coautor), apărută la Iași (1966). În mod surprinzător, o (relativ) recentă sinteză de istorie a României — alături de valoroasă, mai ales primele două părți — nu evidentiază semnificația și importanța momentului Noiembrie '78, cantonându-l, fără a-l explicita, doar la conjunctura contextului internațional și făcându-l dependent, în mod eronat, doar de vointa Rusiei; potrivit Tratatului de la Berlin, „în compensație, România urma să primească Delta Dunării, Insula Serpilor și Dobrogea (...);” capitolul respectiv din *Istoria României* (1998), intitulat *Făurirea României Mari*, a fost redactat de către istoricul nord-american K. Hitchins — este reluată, în fapt, o apreciere tendentioasă, lipsită de nuanță necesară, care nu a mai fost vehiculată în istoriografia noastră după 1964; în acel an vol. IV al sintezei academice *Istoria României* consemna că independența era recunoscută de cedarea către Rusia a celor trei județe sud-basarabene, „în schimbul căreia i se dădea Dobrogea cu Delta Dunării”.

În ceea ce ne privește, am utilizat termenul de *reintegrare*, începând din 1985 — în studii, articole publicistice, cărți; pe foaia de titlu a vol. *Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, apărut la Constanța (1993), coordonat împreună cu profesorul C. Vitanos, se află inscripționat: *Volum dedicat Centenarului Scolii Normale „Constantin Brătescu” din Constanța și a aniversării a 115 ani de la Reintegrarea Dobrogei la Statul Român*. Utilizarea acestei sintagme mi se pare cea mai merită, explicitând, pe larg, rațiunile și în comunicarea în cadrul *Sesiunii Științifice „PONTICA '99”*, având titlul *Nu doar interpretare semantică: Noiembrie 1878 în Dobrogea — unire, revenire, reunire sau reintegrare ?*; termenul de *reintegrare* l-am utilizat pentru prima dată — din câte cunosc — profesorul Gh. Dumitrascu, într-un articol apărut la Constanța în vol. colectiv *Studii și cercetări de geografie aplicată a Dobrogei* (1972); „Anul 1878 — reintegrarea Dobrogei în România — constituie pentru viața Dobrogei un moment de esențială cotitură” (ulterior, însă, cum am arătat, distinsul cercetător renunță la utilizarea acestui termen). Mai apoi, autorii (constănțenii M. Stanciu, Aurelia Răducanescu, Maria Iacob, Maria Boia) *Îndrumătorului în arhivele statului. Județul Constanța*, apărut la București — 1977, vorbesc despre „23 noiembrie 1878, data la care Dobrogea a fost reintegrată la România”; peste ani, însă, M. Stanciu, autorul *Introducerii la Din tezaurul documentar dobrogean* (1988) consideră irelevant că populația „a subscris la actul politic ce se înfăptuia, unirea Dobrogei cu România”. În 1979, regretatul arhivist T. Mateescu, profund cunoscător al istoriei Dobrogei, intitulează cap. IX *România dobrogei și reintegrarea Dobrogei la România*, parte a vol. *Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea*, pentru ca în 1989, editorii vol. X al publicisticii eminesciene (coord. D. Vatamaniuc) să precizeze, oportun, la un comentariu: „Documentele invocate de Eminescu demonstrează apartenența Dobrogei la teritoriul național. Nu este vorba de o anexare, termen în presa vremii la acea dată pentru reintegrare”.

Această ultimă precizare vine să întărească, credem, acceptarea justetei sintagmei 1878, *Reintegrarea Dobrogei la Statul Român*...

• Îndumnezeire

STOICA LASCU

Primii copii care au văzut protuberanta sinuoasă si întunecată apropiindu-se pe mare, au crezut că era vorba de o corabie inamică. Apoi au văzut că nu avea flămuri si nici catarge si au crezut că era o balenă. Dar când a fost aruncată de valuri pe tărnm, au dat la o parte grămezile de iarbă de mare, tentaculele meduzelor, pestii si rămăsitele care plutesc îndeobste într-un naufragiu, descoperind abia atunci că era vorba de un înecat.

Asa că au început să se joace cu el.

Se jucaseră cu el toată după-amiaza, îngropându-l în nisip si dezgropându-l iarăsi, când cineva i-a văzut din întâmplare si a dat alarma în sat. Bărbații care l-au cărat până la casa cea mai apropiată, au observat că era mai greu decât oricare mort pe care îl cunoscuseră vreodată, aproape cât un cal, si si-au spus unul altuia că poate plutise prea multă vreme si apa îi intrase în oase. Când l-au asezat pe podea, au văzut că fusese mai înalt decât toți bărbații, pentru că abia dacă încăpea în casă, dar s-au gândit că poate abilitatea de a tot crește după moarte făcea parte din natura anumitor înecati. Mirosea a mare si doar forma lui lăsa să se presupună că era vorba de cadavrul unei fiinte umane, pentru că pielea era acoperită cu o crustă de noroi si solzi.

N-a fost nevoie să-i curete chipul pentru a sti că mortul era un străin. Satul era alcătuit numai din douăzeci de case de lemn, care aveau curți de piatră fără flori, si care erau răspândite în capătul unui promontoriu ce părea un desert. Exista asa de puțin pământ, încât mamele stăteau mereu cu teama că vântul le va spulbera copiii si putinii morti, pe care anii îi lăsaseră printre ei, trebuiau aruncati de pe dealuri. Dar marea era calmă si generoasă si toti bărbații încăpeau în sapte bărci. Asa că, atunci când l-au găsit pe înecat, n-a fost nevoie decât să se uite unul la altul ca să-si dea seama că nu lipsea nimeni.

În noaptea aceea, n-au iesit pe mare. În vreme ce bărbații au plecat să afle dacă nu cumva lipsea cineva din satele învecinate, femeile au rămas să aibă grijă de înecat. L-au curățat de noroi cu pământuri de iarbă, au îndepărtat pietrisul încurcat în păr si au răzuit crusta cu unelte folosite la curățarea solzilor de peste. Făcând asta, au observat că vegetatia de pe el provenea din oceane îndepărtate si că hainele lui erau zdrentuite, de parcă navigase prin labirinturi de coral. Au observat de asemenea că-si purta moartea cu mândrie, căci nu avea privirea însingurată a altor înecati care ieseau la iveală din mare, si nici expresia rătăcită a celor care se înecau în râuri. Dar abia când au terminat, si-au dat seama ce fel de bărbat fusese, si asta le-a tăiat respirația. Nu numai că era cel mai înalt, cel mai puternic, cel mai viril si cel mai bine legat bărbat pe care îl vazuseră vreodata. dar, chiar dacă îl priveau, nu încăpea în imaginatia lor.

N-au putut găsi în sat un pat destul de mare unde să-l întindă si nici o masă destul de solidă pentru a fi folosită la privegghi. Pantaloni de sărbătoare ai celor mai înalti bărbați nu i se potriveau, nici cămășile de duminică ale celor mai grasi, si nici pantofii celui ce purta numărul cel mai mare. Fascinate de mărimea si frumusețea lui, femeile au hotărât să-i facă niste pantaloni dintr-o bucată mare de pânză de corabie, si o cămasă din inul folosit la nunti, pentru ca omul să poată trece prin moarte cu demnitate. În vreme ce coseau, stând în cerc si holbându-se la cadavru printre împunsături, li s-a părut că vântul nu fusese niciodată atât de calm si marea atât de nelinistită ca în acea noapte, si au presupus că schimbarea avea oarecum de-a face cu mortul. Le-a trecut prin cap că, dacă acel bărbat magnific ar fi locuit în sat, casa lui ar fi avut usile cele mai largi, tavanul cel mai înalt si podeaua cea mai puternică; lemnăria patului ar fi fost făcută din scheletul unei nave, legată cu piroane de fier, iar nevasta lui ar fi fost cea mai fericită femeie. S-au gândit că ar fi avut atât de multă autoritate, încât ar fi putut scoate pestii din apă doar pronutându-le numele si că si-ar fi muncit în așa fel pământul, încât ar fi tăsnit izvoare dintre stânci si ar fi putut planta flori pe dealuri. L-au comparat în secret cu proprii lor bărbați, gândindu-se că toată viața n-ar fi putut ei să facă ce putea face el într-o singură noapte, si au sfârșit disprețuindu-i în sufletul lor, ca pe cele mai slabe, mai pricăjite si mai nefolositoare creaturi de pe pământ. Rătăceau prin ceata fanteziei când femeia cea mai în vârstă, care îl privise pe înecat cu mai multă compasiune decât pasiune, a oftat:

„Are chipul cui va pe nume Esteban.”

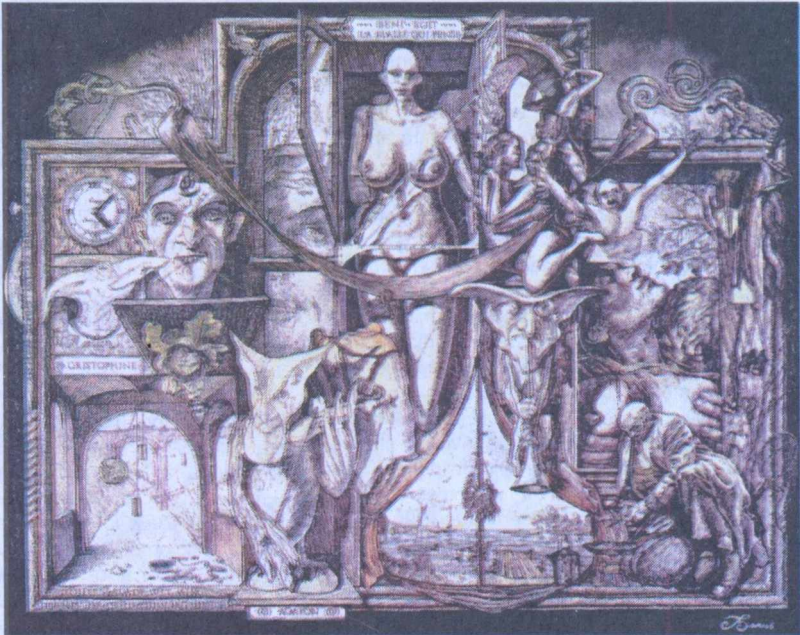
Era adevărat. Majoritatea dintre ele n-au trebuit decât să-i arunce încă o privire ca să-si dea seama că nu putea avea alt nume. Cele mai încăpățănate dintre ele, care erau mai tinere, încă au mai trăit câteva ore cu iluzia că, atunci când o să-l îmbrace si va sta întins printre flori, ar putea purta un nume precum Lautaro. Dar era o iluzie desartă. Nu găsiseră destulă pânză, pantaloni prost croiti si încă si mai rău cusuti erau prea strâmți, iar puterea ascunsă a inimii lui făcea să sară nasturi de la cămasă. După miezul nopții, fluieratul vântului a încetat si marea a căzut în toropeala ei de miercuri. Linistea a pus capăt

GABRIEL GARCÍA
MARQUEZ

CEL MAI FRUMOS ÎNECAT DIN LUME

ultimelor îndoieli: El era Esteban. Femeile care îl îmbrăcaseră, care îl pieptănaseră, îi tăiaseră unghiile si îl bărbieriseră, n-au fost capabile să-si retină un fior de milă atunci când au trebuit să se resemneze cu faptul că trebuia târât pe pământ. Abia atunci au înțeles cât de nefericit trebuie să fi fost el cu trupul acela urias, de vreme ce-l deranja chiar si după moarte. Îl puteau vedea în viață condamnat să intre pe usi lăturalnice, să se lovească de grinzi cu capul, rămânând în picioare în timpul vizitelor, nestiind unde să-si pună mâinile lui catifelate, roz, ca de focă, în vreme ce gazda căuta scaunul cel mai rezistent si îl implora, înspăimântată de moarte, să se aseze acolo. Esteban, te rog, si el, sprijinindu-se de perete, zămbind, nu vă deranjați, doamnă, stau bine aici, călcăiele lui jupuite si spatele ars, căci făcuse acelasi lucru de atâtea ori, de fiecare dată când vizita pe cineva, nu vă deranjați doamnă, stau bine aici, doar ca să evite jena de a rupe scaunul, si nestiind poate niciodată, că cei care spuneau, nu pleca, Esteban, cel puțin asteaptă până e gata cafeaua, erau cei care mai târziu aveau să soptască, tăntălăul ăla mare a

Honni soit qui, môle" y pense

plecat în sfârșit, ce dragut, nătărăul cel frumos plecase. La asta se gândeau femeile, stând lângă cadavru, puțin înaintea zorilor. Mai târziu, atunci când i-au acoperit fata cu o batistă, ca să nu-l deranjeze lumina, a părut atât de definitiv mort, atât de lipsit de apărare, atât de asemănător cu bărbații lor, încât primele izvoare de lacrimi li s-au deschis în inimi. Una dintre femeile tinere a fost aceea care a început să plângă. Celelalte, la rândul lor, au trecut de la suspine la bocete. Si cu cât se smiorcăiau mai mult, cu atât le venea mai mult să plângă, pentru că înecatul, pentru ele, devenea tot mai mult Esteban. Din cauza asta au plâns asa de mult căci el era cel mai nevoias, cel mai pasnic si cel mai îndatoritor de pe pământ, sărmanul Esteban. Asa că atunci când bărbații s-au întors cu stirea că înecatul nu era nici din satele vecine, femeile au simțit un gol de jubilație în miezul lacrimilor lor.

„Slavă Domnului”, au suspinat ele. „E al nostru!”

Bărbații s-au gândit că toată tevatura era doar o frivolitate muierească. Obositi din cauza dificilelor căutări nocturne, nu mai vroiau decât să scape de povara noului venit odată pentru totdeauna, înainte ca soarele să strălucească prea tare în ziua aceea aridă, fără pic de vânt. Au improvizat o targă din rămăsite de catarge si verge, legându-le între ele cu pânze de corabie, astfel încât să poată rezista greutateii trupului, până ce vor ajunge pe dealuri. Vroiau să lege de el ancora unui vapor, ca să se poată scufunda cu usurință în apele cele mai adânci, unde pestii sunt orbi si scunfundătorii mor de nostalgie, si curentul nu-l va putea aduce înapoi la tărnm, asa cum se întâmplase cu alte cadavre. Dar cu cât se grăbeau mai mult, cu atât femeile descopereau modalități de a trage de timp. Umblau încoace si-n colo ca niste găini speriate, zornăindu-și talismanele de mare prielnică pe săni, unele intervenind pe o parte sau pună un scapular de vânt bun pe înecat,

altele, de cealaltă parte, să-i prindă la încheietură o busolă, si după ce li se spunea de mai multe ori, pleacă de-acolo, femeie, dă-te la o parte, ia uite, aproape că m-ai făcut să cad peste capul mortului, bărbații au intrat la bănueli si au început să bombăne că de ce era nevoie de asa de multe podoabe de altar pentru un străin, de vreme ce indiferent câte cuie si borcane cu apă sfintită ar fi avut la el, rechinii oricum aveau să-l halească, dar femeile continuau să îngrămădească relicvele lor de doi bani, alergând încolo si-ncoace, împiedicându-se, suspinând atunci când reuseau să-si retină lacrimile, astfel că bărbații au izbucnit în cele din urmă — de când a mai fost o asemenea tevatură apropo de un cadavru în derivă, un înecat oarecare, o bucată de carne moartă. Una dintre femei, îngrozită de o asa mare lipsă de consideratie, a îndepărtat batista de pe chipul mortului si bărbaților, la rândul lor, li s-a tăiat respirația.

Era într-adevăr Esteban — nu trebuia s-o repeti pentru ca ei s-o recunoască. Dacă li s-ar fi spus Sir Walter Raleigh, chiar si ei ar fi putut fi impresionati de accentul lui de străin, de papagalul de pe umăr si puscociul lui de ucis canibali, dar nu putea fi decât un singur Esteban pe lume, si el se afla acolo, întins ca o balenă, fără pantofi, purtând pantalonii unui copil pitic si cu unghiile alea pietroase care au trebuit tăiate cu un cutit. N-a fost nevoie decât să-i ia batista de pe chip ca să vadă că îi era rusine, că nu era vina lui că era atât de mare, atât de greu si atât de frumos. Că, dacă ar fi știut că asa ceva se va întâmpla, ar fi căutat un loc mai discret ca să se înece, zău, chiar mi-as fi atârnat ancora unei goelete de gât si m-as fi aruncat de pe un deal, precum unul căruia nu-i mai place nimic, pentru a nu deranja lumea acum cu cadavrul ăsta de miercuri, vorba voastră, pentru a nu deranja pe nimeni cu bucata

GIUSEPPE UNGARETTI

FLUVIILE

Mă sprijin de-acest arbor schilodit
părăsit în această văioagă
având langoarea
unui circ
înainte sau după spectacol
si privesc
pasnica trecere
peste lună a norilor

Azi dimineată m-am destins
într-o urnă de apă
si ca o relicvă
m-am odihnit

Isonzo curgând
mă slefuia
ca pe-o piatră de-a lui

Mi-am săltat
oasele si oscioarele
si am purces
pe apă ca
un acrobat

M-am ghemuit
lângă rufe mele
murdare de război
si ca un beduin
m-am plecat să primesc
soarele

Acesta-i Isonzo
si aici mai ales
m-am regăsit -
docilă fibră a
universului

Cazna mea
cea mare e când
nu mă mai aflu în
armonie

Dar acele oculte
mâini
care mă înmoaie
îmi dăruiesc
o rară fericire

Mi-am amintit
vârstele
vietii mele

Acestea-mi sunt
fluviile

Acesta-i Serchio
lângă care-au trăit
poate ani două mii
neamurile mele din Campagna
si tatăl meu si mama mea

Acesta-i Nilul
care m-a văzut
venind pe lume si crescând
si-ârzând de nestiintă
în câmpiile vaste

Aceasta-i Sena
si-n zbuciumul ei
prins m-am lăsat
cunoscându-mă

Acestea-s fluviile mele
si în Isonzo toate
se-oglesc

Aceasta mi-este nostalgia
ce îmi transpare-n
fiecare

acum că-i noapte
si că viața-mi pare
corolă de
tenebre apăsătoare

Traducere de
MĂDĂLIN ROSIORU

traducere de

GABRIELA INEA

continuare în pag. 14

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanta cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto” ◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

● Redactor sef: CONSTANTIN NOVAC

● Adresa: Constanta, Piata Ovidiu nr. 12, (Muzeul National de Istorie si Arheologie), tel. fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 ● Tiparul: INFCON S.A. Constanta ● Cititorii din străinătate Se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07, 222.64.39, telex 11995, Piata Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucuresti, România ● Redactor de serviciu: MĂDĂLIN ROSIORU